

VERSLAG

der opening van

SĀNĀ BOEDĀJĀ

Museum van het

JAVA-INSTITUUT

en der daaraan verbonden lezingen en feestelijkheden,
gelijk een en ander heeft plaats gevonden te Jogjakartā
den 6den en 7den November 1935.

HET JAVA-INSTITUUT.

Beschermheer :

Z. E. de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië.

Eerevoorzitter :

Z. H. P. A. A. Mangkoenagará VII.

Voorzitter :

R. A. Prof. Dr. Hoesein Djajadiningrat.

Secretaris-Penningmeester :

S. Koperberg, Jogjakartá.

Vertegenwoordiging in Holland :

Het Bali-Instituut, Amsterdam.

Bestuursleden :

Dr. F. D. K. Bosch, vertegenwoordiger van het Koninklijk Bataviaasch
Genootschap van Kunsten en Wetenschappen,
P. A. Achmad Djajadiningrat,
Prof. Dr. G. W. J. Drewes,
Prof. Mr. B. ter Haar Bzn,
P. A. Hadiwidjájá VII,
Ir. Th. Karsten,
J. Kats,
R. M. A. A. Koesoemá Oetájá,
Ir. P. H. W. Sitsen,
Tjokorda Gdé Raka Soekawati,
P. A. Soeriädiningrat,
R. A. A. Tjakraningrat,
R. Soetâpá Wânábájá,
R. A. A. Wiratanoeningrat.

HET MUSEUM SĀNĀ BOEDĀJĀ.

Beschermheer:

Z. H. Sultan Hamĕngkoe BoewĕnĀ VIII
van JogĵakartĀ.

Commissie van beheer:

Voorzitter:

P. A. HadinagĀrĀ,

Ondervoorzitter:

Ir. J. F. Moens,

Secretaris-Penningmeester:

S. Koperberg.

Leden:

P. A. PoeroebĀjĀ,	JogĵakartĀ
Ki Adjar DĕwantĀrĀ,	JogĵakartĀ
P. A. HadiwidĵĀjĀ,	SoerĀkartĀ
P. A. Soerĵaningprang,	JogĵakartĀ
P. A. SoerĵĀsoerarsĀ,	SoerĀkartĀ
P. A. TĕdjĀkoesoemĀ,	JogĵakartĀ.

De stichting van het museum is voorbereid door eene commissie, bestaande uit

Ir. Th. Karsten,
Ir. P. H. W. Sitsen, en
S. Koperberg, secretaris.

De bouw is belangeloos verricht door

Ir. Th. Karsten, als architect,
en door Sitsen & Louzada, als aannemers.

Het Bouwkundig Bureau Sindotamâ & Schram heeft vervolgens het onderhoud op zich genomen.

Gedurende den bouw heeft bij zich voordoende vraagstukken van advies gediend eene bouwcommissie, bestaande uit

Ir. J. L. Moens,
Ir. R. M. Nâtdiningrat,
Ir. R. T. Poerbâdiningrat alias R. M. Saloekoe,
Ir. V. R. van Romondt,
Ir. R. P. Soerachman,
P. A. Soerjâdiningrat, en
S. Koperberg, secretaris.

Het museum is ingericht door

S. Koperberg,

onder medewerking van

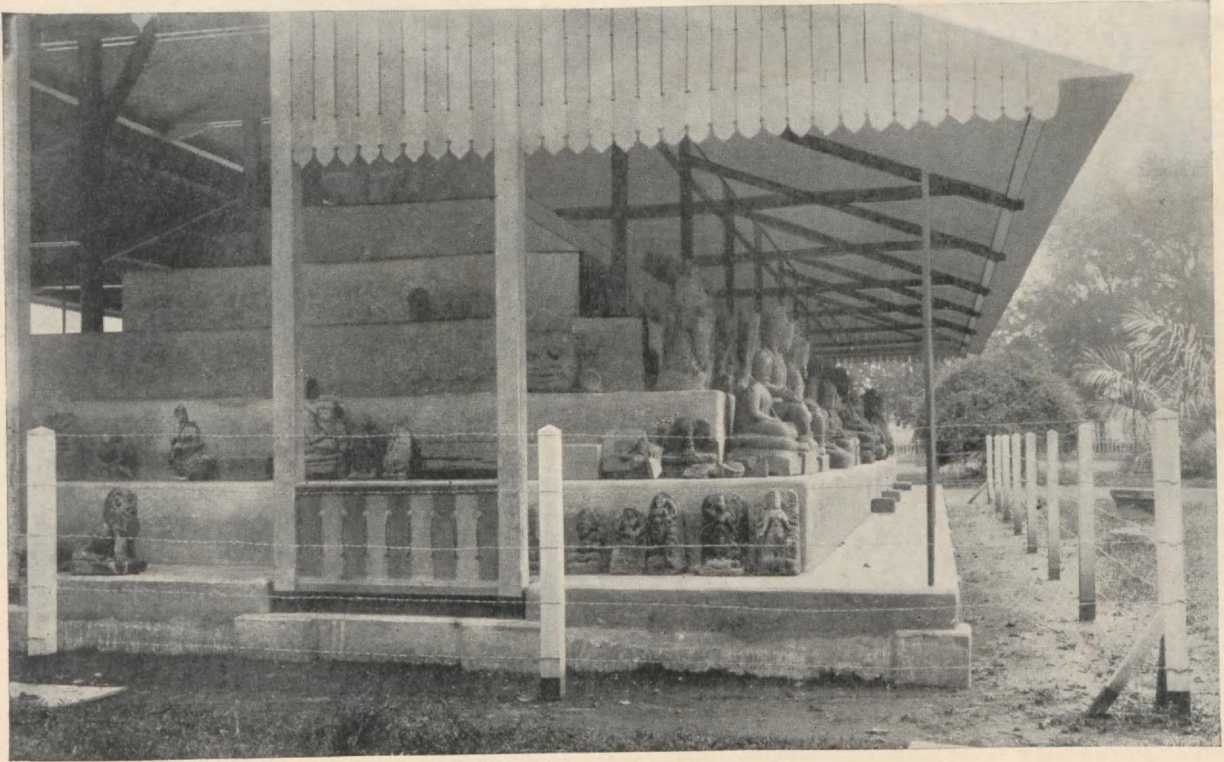
Ir. J. L. Moens, als algemeen adviseur,
H. Overbeck, als verzorger der photo-collectie,
Dr. Th. Pigeaud, als adviseur bij den aankoop van handschriften,
Ir. Th. Resink, als tijdelijk algemeen adviseur meer speciaal voor de Bali-afdeeling,
R. Ajoe Soerjâdiningrat, als adviseuse voor de loerik- en batikafdeeling,
Dr. W. F. Stutterheim, als inrichter van de archeologische afdeeling,
P. A. Tédjâkoesoemâ, als algemeen adviseur.

Als ceremoniemeesters bij de opening zijn opgetreden

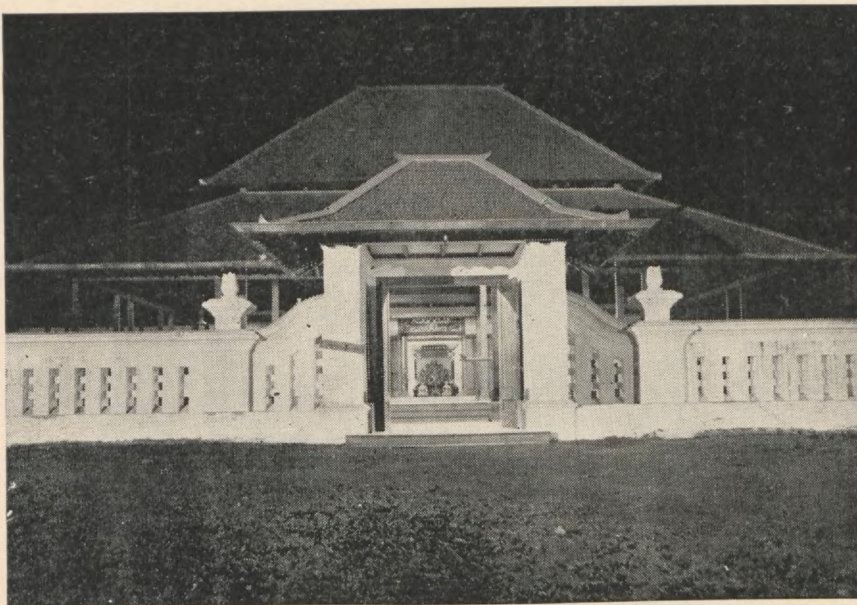
Ir. E. J. van der Beek,	R. T. Poerbâdiningrat,
Ki Adjar Déwantârâ,	P. A. Poeroebâjâ,
Mr. R. Ng. Sidartâ Dibjâpranâtâ,	B. J. Prior,
P. A. Hadinagârâ,	Ir. S. Riis,
Mr. H. Hoogenberk,	M. K. Sastrâdiprâdjâ,
A. Jonkers,	R. Sindotamâ,
N. van Lith.	P. A. Soerjaningprang.
Ir. J. L. Moens,	P. A. Tédjâkoesoemâ.
R. T. Nâtdjoedâ,	

„Look on this picture and on this.”

(Zie blz. 220 hierachter.)

Het Museum der Archaeologische Vereeniging op het Residentserf te Jogjakarta (1894 - 1912).

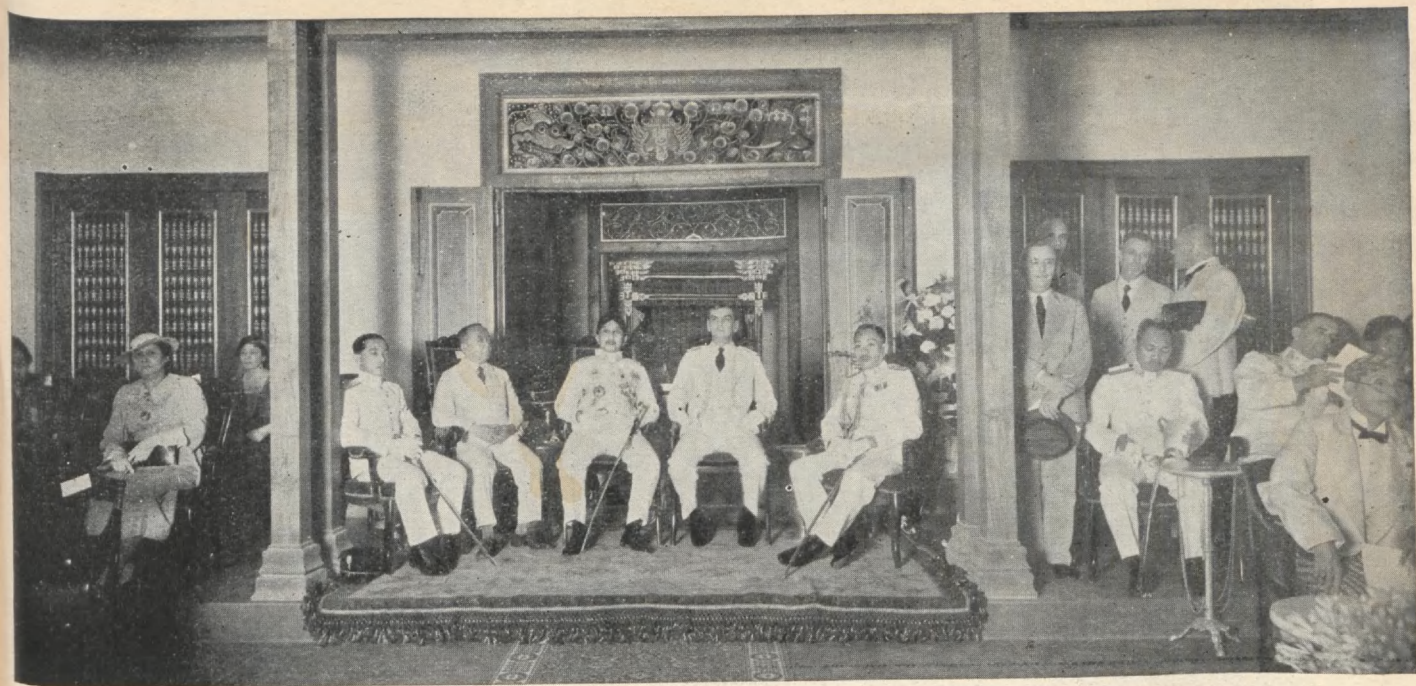
*Het Museum Sana-Boedaja (1935). Aloen-aloen lor te Jogjakarta.
Hoofdingang.*

Museum Jogjakarta (1894—1912).

*Praalbed van Sultan Hamengkoe Boewana I
(1691 Javaansche jaartelling), thans in Sana-Boedaja.*

Bij de opening van Sana-Boedaja.

*Opening van Sana-Boedaja
door Z. H. Sultan Hamengkoe Boewana VIII.*

*Feestavond bij gelegenheid der opening van Sana-Boedaja (6 November 1935):
Strijddans tusschen Trijangga en Pratala Marjam,
aangeboden door Z. H. den Sultan van Jogjakarta.*

*Feestavond bij gelegenheid der opening van Sana-Boedaja (7 November 1935):
Balische topèngvertooning,
aangeboden door Anak Agoeng I Goesti Bagoes Djlantik,
Stedehouder van Karangasem.*

Bronzen Awalokiteshwara. 9de eeuw.

Terracotta-kop. Madjapahit. 14de eeuw.

UIT SĀNĀ-BOEDĀJĀ

Kala-kop als spuier. Andesiet, 10de eeuw.

Garoeda als voetstuk. Andesiet, 10de eeuw.

UIT SANA-BOEDAJA

Bronzen waterketel. Midden-Java.

Bronzen lamp. Oost-Java.

UIT SĀNĀ-BOEDĀJĀ

Vorstenbeeld. Oost-Java. Kalksteen.

Reliefpaneeltje. Oost-Java. Steen.

ACTA

WOENSDAG 6 NOVEMBER 1935.

des voormiddags
9 uur.

Opening der bijeenkomst door den Voorzitter van het Java-Instituut Prof. Dr. R. A. Hoesein Djajadiningrat. Rede van Z. H. den Sultan van Jogjakartå ter opening van het museum.

Rede van den Gouverneur van Jogjakarta als vertegenwoordiger van Z. Exc. den Gouverneur-Generaal. Gelukwenschen namens Z. V. H. den Soesoehoenan van Soeråkartå door P. A. Soerjåamidjåå. Gelukwenschen namens den Directeur van Onderwijs en Eeredienst, de Directie van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen en den Oudheidkundigen Dienst door Dr. F. D. K. Bosch.

Voordracht van Dr. F. D. K. Bosch: De ontwikkeling van het Museumwezen in Nederlandsch-Indië.

Voordracht van Ir. Th. Karsten: Opmerkingen bij den bouw van het Museum.

(Redevoeringen en voordrachten vindt men in extenso hierachter opgenomen.)

Rondgang door het Museum.

„Gong-gěbyar”-dans, uitgevoerd door een jongeling op de gamëlanstukken: 1 Gambang, 2 Gowak matjok, 3 Sëkar tinotan, 4 Sëkar soengsang en 5 Kawitan, aangeboden door den Stedehouder van Karang Asëm, Bali. *)

des namiddags
9 uur.

Bëksan-Voorstelling, aangeboden door Z. H. den Sultan van Jogjakartå.

I. Golëk-dans. (Vrouwendans).

II. De strijd tusschen Mintarågå en Kilåtåwarnå.
(Bëksan-aloes = fijne dans).

III. De strijd tusschen Trijanggå en Pratålå Marjam.
(Bëksan-gågå = krachtige dans.)

(Een korte beschrijving dezer dansen vindt men hierachter overgenomen uit het programmaboekje.)

*) Door een samenloop van omstandigheden is de, in het programma vermelde, wirëng „Srikandi-Moeståkåwëni, aangeboden door Z. H. P. A. A. Pakoe Alam, moeten vervallen.

des voormiddags

8½ uur.

9½ uur.

des namiddags

9 uur.

Bezichtiging van den Kraton van Z. H. den Sultan.
Algemeene bezichtiging van het Museum.

Balische uitvoering, aangeboden door Anak Agoeng
I Goesti Bagoes Djlantik, Stedehouder van Karang Asëm.

I. Lègong-dans, betrekking hebbende op het verhaal
„Pëngipoek Lasëm”; gamëlanstukken: 1 Bapang,
2 Doerga, 3 Pëljonan, 4 Koentoel, 5 Lasëm,
6 Batël en 7 Gowak matjok.

II. Baris-dans voorstellende den „Strijd tusschen Bali
en Soegriwa”, waarbij Bali gedood wordt door Pë-
raboe Rama Dëwa; gamëlanstukken: 1 Gëgilakan,
2 Bapang, 3 Taboeh tiga, 4 Sëlisir, 5 Kalé.

III. Ardja-dans, betrekking hebbende op de „Ontvoe-
ring van Dëwi Jadjawati door Samba”; gëndings:
1 Batël, 2 Poeh bëdil en 3 Taboeh tiga.

IV. Topèng-dans, betrekking hebbende op het verhaal
over de „Misleiding van den Balischen Vorst Dalëm
Bëdaeloe door Patih Mada, die het Rijk Bali onder-
werpt”; gëndings: 1 Bapang, 2 Djoengkëri en 3 Kalé.

De opening en feestelijkheden hebben plaats ge-
vonden in de pëndâpâ van het Museum.

OPENING VAN „SĀNĀ BOEDĀJĀ”

MUSEUM VAN HET JAVA-INSTITUUT TE JOGJAKARTA,

WOENSDAG DEN 6den NOVEMBER 1935,

IN DE PENDAPA VAN HET MUSEUM,

ALOEN-ALOEN LOR.

Nadat de gasten waren gezeten, namen aan de Bestuurstafel plaats de heeren: Prof. Dr. R. A. Hoesein Djajadiningrat, Voorzitter; S. Koperberg, Secretaris; Dr. F. D. K. Bosch; P. A. Hadiwidjaja; Ir. T. H. Karsten; J. Kats; R. M. A. A. Koesoema Oetaja; Ir. P. H. W. Sitsen; P. A. Soerjadiningrat; R. Soetapa Wana-baja; en R. A. A. Wiratanoeningrat.

De Voorzitter Prof. Dr. R. A. Hoesein Djajadiningrat opende de bijeenkomst om 9.30 u. v.m. met de volgende woorden:

Hoogheid Sultan van Jogjakarta,

Mijnheer de Gouverneur van Jogjakarta, in wien ik tevens den vertegenwoordiger bij deze plechtigheid begroet van Zijne Excellentie den Gouverneur Generaal, den Beschermheer van het Java-Instituut,

Hoogheid Pangéran Adipati Aria Mangkoenagara, Eerevoorzitter van het Java-Instituut,

Mijne Heeren vertegenwoordigers van Zijne Vorstelijke Hoogheid den Soesoehoenan, van Zijne Hoogheid Pangéran Adipati Aria Pakoe Alam, van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst, en van de Directie van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen,

Voorts Gij allen, genoodigden en leden van het Java-Instituut, die door Uwe tegenwoordigheid getuigt van Uwe belangstelling voor ons Instituut,

Zeer gewaardeerde aanwezigen!

Namens het Bestuur van het Java-Instituut heet ik U allen welkom en be-

tuig ik U de erkentelijkheid van ons Bestuur, dat Gij aan onze uitnoodiging om bij de voor het Java-Instituut heugelijke gebeurtenis van heden, de opening van ons museum, aanwezig te zijn gevolg hebt willen geven. Die erkentelijkheid geldt in het bijzonder U, Hoogheid Sultan van Jogjakarta. Van den aanvang af der voorbereidende verrichtingen, die tot de oprichting van dit museum geleid hebben, heeft Uwe Hoogheid belangstelling getoond en ons Bestuur moreelen en daadwerkelijken steun verleend. Uwe belangstelling kreeg een duidelijk, door ons hoogelijk gewaardeerd persoonlijk accent door bij de opening niet alleen aanwezig te willen zijn, maar ook bereid te zijn het ceremonieele openingswoord uit te spreken. Het was ons dan ook een voldoening, dat wij uit de door Uwe Hoogheid ter keuze opgegeven, voor de opening „goede” dagen in verband met verschillende omstandigheden den dag konden kiezen van Uwe geboorte, Woensdag-Wagé. Zoo kunnen wij op dezen voor ons feestelijken dag tevens Uw geboortedag viëren, met de herdenking waarvan wij Uwe Hoogheid onze oprechte gelukwensen aanbieden. Dat na de opening van het museum Uwe Hoogheid Haren uit wezenlijke belangstelling voortgesproten moreelen en daadwerkelijken steun op gelijke wijze als tot dusver zal voortzetten, daarvan zijn wij verzekerd door Hare bereidverklaring om het Beschermheerschap over het museum te aanvaarden.

Alvorens nu Uwe Hoogheid te verzoe-ken tot de ceremonieele opening van het

museum over te gaan, moge ik eerst, ter inleiding daarvan, eenige momenten uit de wordingsgeschiedenis van het museum releveeren om tevens aan den plicht te voldoen aan hen, die daarbij van beslissenden invloed zijn geweest of een belangrijk aandeel hebben gehad, openlijk den dank van het Bestuur van het Java-Instituut te betuigen. Voorts ben ik ook rekenschap verschuldigd van ons besluit om een museum te stichten en die rekenschap wil ik gaarne geven.

Het besluit tot oprichting van een museum werd toevalligerwijs te dezer plaatse genomen tijdens het hier in December 1924 gehouden congres van het Java-Instituut naar aanleiding van de bij die gelegenheid georganiseerde tentoonstelling van Javaansche bouwkunst en huisinrichting. Door omstandigheden echter kon het besluit, dat ook meer een beginseluitspraak bedoelde, eerst niet tot uitvoering komen. Het voornemen om in December 1929 het tienjarig bestaan van het Instituut te herdenken door het houden van een congres te Soerakarta gaf het Bestuur gereede aanleiding om zich tot den Directeur van Justitie te wenden met het verzoek om een aandeel in de opbrengst in een geldloterij, ten einde een financieele basis te verkrijgen voor de verwezenlijking van het zoo lang gekoesterde plan tot oprichting van een museum in samenwerking met de vier Vorstenlandsche Zelfbesturen. Op dit rekest werd door den toenmaligen Directeur van Justitie, Mr. J. J. Schrieke, in Januari 1930 goedgunstig beschikt. Met de uitkeering van het gevraagde loterijaandeel werd het noodige kapitaal verkregen, zonder hetwelk het museumplan een beginselplan gebleven zou zijn. Hiervoor betuig ik gaarne van deze plaats den dank van het Bestuur aan Mr. J. J. Schrieke. Aan dat kapitaal kon in 1934 nog een kleiner loterijaandeel worden toegevoegd.

Intusschen had het Dagelijksch Bestuur een voorloopige museumcommissie

ingesteld, bestaande uit de Bestuursleden Ir. Th. Karsten, P. H. W. Sitsen en S. Koperberg, om richtlijnen aan te geven voor den bouw, de inrichting en de exploitatie van het museum.

Het plan kwam zijn verwerkelijking een belangrijken stap nader, toen het Bestuur door tusschenkomst van Ir. J. L. Moens en op advies van de voorloopige museumcommissie de beschikking kreeg over het gebouw, waarin, na verbouwing, wij ons thans bevinden. Het was aanvankelijk een schoutswoning, door de Burgerlijke Openbare Werken gebouwd in de zeventiger jaren van de vorige eeuw. Op ons verzoek werd het in Maart 1933 bij besluit van den Directeur van het voormalige Departement B. O. W., thans Directeur van het Departement van Verkeer en Waterstaat, Mr. Dr. J. A. M. van Buuren, voor welk besluit ik hem thans openlijk dank zeg, tegen afbraakwaarde aan het Java-Instituut afgestaan. De door het gebouw geoccupeerde grond, vergroot met een door het Java-Instituut vrijgemaakte, aanliggende terreinstrook, werd met instemming van Z. H. den Sultan en goedkeuring van den vorigen Gouverneur aan het Java-Instituut in bruikleen gegeven.

De keuze van dit gebouw werd vooral bepaald door de overweging, dat het gelegen is aan de voornaamste aloonaloon, het plein, dat stedenbouwkundig het centrum van de stad is en cultureel als middelpunt van het Javaansche leven beschouwd kan worden, waar het volk op feest- en andere gedenkwaardige dagen samenstroomt. Want het museum dient, naar de bedoeling van het Bestuur van het Java-Instituut, contact te hebben met de levende Inheemsche maatschappij en hare ontwikkeling. Het mag niet louter en zelfs niet in hoofdzaak zijn een verzamel- en conserveerplaats van voorwerpen uit het verleden en het heden. Wel moet het in zijn collecties een algemeen beeld

geven van de historische ontwikkeling en den huidige toestand van de Javaansche en de met deze verwante Soendaneesche, Madoereesche en Bali-neesche culturen, maar met het aanleggen van die collecties wordt niet alleen bestudeering doch ook en vooral bevordering van genoemde culturen beoogd. Hiervoor moet het museum bezoek stimuleeren door b.v. het houden van exposities, waar men hopelijk ook met nieuwe ideeën en nieuwe concepties, al mogen ze slechts van geringe beteekenis zijn, kennis kan maken, door het opzettelijk organiseeren van museumbezoek met deskundige voorlichting, door het houden van lezingen en voorstellingen enz.; stelt het voorts zijn beschikbare ruimten open voor vereenigingen en personen, die een op het arbeidsveld van het Java-Instituut liggend doel nastreven. Een aan het museum verbonden bibliotheek met leeszaal zal verder de werkzaamheid van het museum moeten bevorderen.

Door zijn vestiging te Jogjakarta en door de groote sympathie en belangstelling, die het hier geniet, zal het museum van zelf het meest aan den Jogjaschen tak van de Vorstenlandsche cultuur ten goede komen en zal het specifiek Jogjasche er uiteraard een belangrijke plaats in innemen. Maar het is niet gedacht als een plaatselijk noch als een provinciaal museum. Het wil een cultureel museum zijn, dat zijn grenzen en zijn ontwikkeling ontleent aan de grenzen en de ontwikkeling van de reeds vermelde culturen, waarvan het een beeld heeft te geven.

Hiermede heb ik in groote trekken het karakter van ons museum aangeduid, dat op dien grond, naar het oordeel van ons Bestuur, een eigen beteekenis en naast de op Java reeds bestaande musea zin heeft. Met het karakter van het museum, waarvan de grondlijnen in eerste instantie door de zooeven genoemde voorloopige museumcommissie in haar verslag op uitnemende wijze werden geschetst, hangt

de bouwwijze ervan samen. Maar hierover zal U straks de architect van het gebouw, Ir. Karsten, de noodige deskundige toelichting geven.

Bij den ombouw van de voormalige schoutswoning, later politiekantoor, tot het thans bestaande museumgebouw, waaraan door Z. H. den Sultan nog toegevoegd werd het aan den achterkant aansluitende, tot bibliotheek en leeszaal ingerichte gebouw, kon het Bestuur gebruik maken van het welwillende aanbod van de Heeren Karsten en Sitsen om resp. de plannen te leveren en deze uit te voeren slechts tegen vergoeding van de gemaakte kosten. Een ingestelde bouwcommissie onder het voorzitterschap van Ir. Moens stond hun hierbij ter zijde en diende tevens het Bestuur van advies. Hun allen — met Ir. Moens ook begrepen de overige leden van de bouwcommissie — en in het bijzonder den Heeren Karsten en Sitsen zeg ik gaarne dank voor wat zij uit liefde voor het Java-Instituut voor den bouw van dit museum hebben gedaan.

Na het gereedkomen van het gebouw kwam er nog reden tot dankbaarheid, doordat er van verschillende zijden geschenken binnenkwamen zoowel voor het museum als voor de bibliotheek, waar de Zelfbestuursstichting Panti Boedaja ook hare verzameling handschriften ondergebracht heeft. Ik zou U, vrees ik, slechts vermoeien, indien ik de vele namen der schenkers en van de door hen geschonken zaken opsomde. De lijst ervan zal in het verslag van deze plechtigheid worden opgenomen. De schenkers, die ik niet noem, mogen het mij echter vergeven, wanneer ik een uitzondering maak ten aanzien van één geschenk door er hier van te gewagen. Het is ook een unicum, het centrale museumstuk, n.l. de petanèn, het staatsiebed, eertijds het eigendom van Sultan Hamengkoe Boewana I, ons door Z.H. den Sultan geschonken. Mevr. A. J. Resink-Wilkens was zoo vriendelijk om

dit bijzondere geschenk in een eenigszins plechtige bijeenkomst aan het museum over te dragen.

Behalve aan de schenkers van museumvoorwerpen en boekwerken ben ik dank verschuldigd aan allen, die bij de inrichting van het museum hun medewerking hebben verleend. Na de opening zal het museum in handen gesteld worden van een Commissie van Beheer onder het voorzitterschap van P. A. Hadinagara, dien wij voor het vervullen van die functie bereid hebben gevonden.

Aan al de genoemde voorbereidende werkzaamheden zonder uitzondering heeft één persoon, wiens taak niet met de opening van het museum eindigt, een zeer belangrijk aandeel gehad, n.l. de Heer Koperberg. Hij was secretaris van de voorloopige museumcommissie, secretaris van de bouwcommissie en zal als secretaris van de Commissie van Beheer optreden. Als secretaris van het Java-Instituut was hij bovendien de spil, waar alle beslommeringen om draaiden. In mijn hoedanigheid van Voorzitter van het Java-Instituut heb ik in het bijzonder reden om hem dank te zeggen voor zijn toegewijden arbeid bij de open inrichting van dit museum en voor den mij verleenden bijstand.

Voor de bijdragen om aan de opening van het museum een feestelijk karakter te kunnen geven dank ik wederom in de eerste en voornaamste plaats U, Hoogheid Sultan van Jogjakarta, voorts den Anak Agoeng van Karangasem, ook voor zijn persoonlijke overkomst. Verder dank ik den Plaatselijken Militairen Commandant voor de ter beschikkingstelling van de bataljonsmuziek ter verwelcoming van de gasten, de Aniem, waarvan den hoofdvertegenwoordiger, den Heer van Elk, wij tot ons genoegen onder de aanwezige genoodigden mogen tellen, voor de kosteloze verstrekking van verlichting, de K.P.M. waarvan den President-Directeur, den Heer Everts, ik ook gaarne hier welkom heet, en de N.I.S. voor het

kosteloos vervoer van de Balische spelers. Het getuigt van groote, tot erkentelijkheid stemmende sympathie voor het Java-Instituut, dat genoemde maatschappijen ook in deze moeilijke tijden zulke belangrijke tegemoetkomingen hebben willen verleen. Het Java-Instituut, dat uiteraard ook zelf de drukkende gevolgen van de tijdsomstandigheden ondervindt, stelt dien royalen steun op hoogen prijs.

Aan het einde gekomen van hetgeen ik in den aanvang aankondigde, kom ik weer op den aanhef van mijn woorden terug. U, Mijnheer de Gouverneur van Jogjakarta, begroette ik tevens als vertegenwoordiger van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal. Het Bestuur van het Java-Instituut is Zijner Excellentie er zeer erkentelijk voor, dat Zij, zelve niet in de gelegenheid zijnde om aan onze uitnoodiging tot bijwoning van deze plechtigheid gevolg te geven, ons Bestuur door een der Gouvernements-Secretarissen heeft doen weten U verzocht te hebben Haar bij deze plechtigheid te vertegenwoordigen. Ik moge U verzoeken wel den eerbiedigen dank van ons Bestuur aan Zijne Excellentie te willen overbrengen voor het blijk van belangstelling.

Een soortgelijk verzoek richt ik tot U, P. A. Soerjaamidjaja, vertegenwoordiger van Z. V. H. den Soesoehoenan, en tot U, P. H. Soerjaatmadja, vertegenwoordiger van Z. H. P. A. A. Pakoe Alam, voor de resp. door U vertegenwoordigde Hoogheden. Het Bestuur van het Java-Instituut betuigt er gaarne zijn erkentelijkheid voor, dat Z. V. H. de Soesoehoenan en Z. H. P. A. A. Pakoe Alam, zelf verhinderd zijnde, — de laatste tot ons leedwezen wijl zijn gezondheidstoestand het niet toelaat — van hun belangstelling hebben doen blijken door Zich door U bij deze plechtigheid te doen vertegenwoordigen.

Ten slotte dank ik den Directeur van Onderwijs en Eeredienst en de Directie van het Koninklijk Bataviaasch Genoot-

schap van Kunsten en Wetenschappen, voor de aanwijzing van Dr. Bosch als hun vertegenwoordiger en Dr. Bosch zelf voor zijn bereidwilligheid om U straks over de ontwikkeling van het museumwezen in Ned. Indië te onderhouden.

Thans moge ik Uwe Hoogheid Sultan van Jogjakarta, aan wien ik nu formeel namens het Bestuur van het Java-Instituut het Beschermherschapp over het museum aanbied, verzoeken tot de ceremonieele opening van het museum over te gaan.

Rede van Z. H. den Sultan van Jogjakarta.

Toewan Voorzitter, Toewan-toewan Bestuur dari Java-Instituut dan dari Museum Sana-Boedhaja.

Saja merasasenang sekali Saja-ampoenja hati, jang ini hari Saja dapet berhadlir oentoek memboeka Museum ini dengan officieel.

Sebab Saja pertjaja, bahwa Museum ini tidak sedikit artinja bagai kemadjoean kultuur Boemipoetra, lebih-lebih oentoek kesenian dan batjaän boekoe-boekoe.

Oleh karena itoe soedah sepantesnja, Museum ini dapet bantoean dari manamana.

Toewan Voorzitter, tadi Toewan menjerahkan kepada Saja Beschermherschapp dari Museum ini. Maka penjerahan itoe Saja trima dengan segala seneng hati.

Begitoe djoega dari sebab hari memboekaknja Museum ini kebetoel hari kelahiran Saja Rebo-Wagé, Toewan-toewan Bestuur memberi slamet kepada Saja. Maka dengan ini Saja mengoetjap trima-kasih jang diperbanjak-banjak atas pemberian slamet dari Toewan-toewan itoe.

Kemoedian Saja poedjikan, moedahmoedahan Museum ini akan hidoep soeboer dan dapet tertjapai apa jang di-maksoedkan, sehingga boewahnja akan

menambah kemadjoean negri dan pen-doedoeknja.

Njonjah-njonjah dan Toewan-toewan, atas permintaännja Toewan-toewan Bestuur dari Java-Instituut soepaja Saja memboeka Museum ini, maka permintan itoe Saja kaboeikan dengan segala senang hati.

Dan sekarang Saja menjatakan, bahwa Museum ini Saja boeka.

De eerewijn werd geserveerd; nadat de Voorzitter Z. H. den Sultan van Jogjakarta voor het openen van het Museum dank betuigd had, gaf hij het woord aan den Heer J. Bijleveld, Gouverneur van Jogjakarta.

Rede van den Gouverneur van Jogjakarta.

Wanneer ik bij de opening van dit Museum enkele oogenblikken Uw aller aandacht vraag, is het om gevolg te geven aan de opdracht van Z. E. den Gouverneur-Generaal, Beschermh heer van het Java-Instituut, om hier de groote belangstelling te vertolken, welke Z. E. koestert voor het werk van het Java-Instituut, dat dank zij den steun der Regeering thans na 15 jaren gestadigen arbeid in woord en geschrift om de autochthone cultuur van Java, Madoera en Bali te bevorderen, den kroon op zijn werk kan zetten door de oprichting van dit Museum.

Moge het Museum, dat de naam zal dragen van Sana-Boedaja d.i. Zetel van Kunst, zetel van Cultuur, dien naam steeds met eere voeren en bijdragen tot verheldering van het inzicht en tot meerdere waardeering van de eigen Cultuur en oude Kunst der inheemsche bewoners van Java, Madoera en Bali.

Ik verzeker Uw bestuur, dat het voorrecht dat Jogjakarta is te beurt gevallen, doordat het Java-Instituut onze stad heeft gekozen voor de oprichting van dit gebouw, mij diep heeft getroffen. Het Museum zal dan ook steeds op mijn vollen steun kunnen rekenen.

De Voorzitter dankte den Gouverneur voor de namens Z. E. den Gouverneur Generaal gesproken woorden en verzocht hem aan Zijne Excellentie den eerbiedigen dank van het Bestuur voor de betoonde belangstelling over te brengen. Den Gouverneur persoonlijk dankte de Voorzitter voor de toezegging van steun. Met den steun van Z.H. den Sultan en dien van den Gouverneur, beide even onmisbaar, ziet het Bestuur met vertrouwen de ontwikkeling van het museum tegemoet.

Rede P. A. Soerjaamidjaja
Vertegenwoordiger van
Z. V. H. den Soesoehoenan
van Soerakarta.

Mijnheer de Voorzitter van het Java-Instituut.

Namens Zijne Vorstelijke Hoogheid den Soesoehoenan, die verhinderd is gevolg te geven aan Uwe zeer gewaardeerde uitnoodiging tot bijwoning van de plechtige opening van het museum Sana-Boedaja, zij het mij vergund een kort woord tot U te richten.

Met groote vreugde en verheugenis heeft Zijne Vorstelijke Hoogheid Uwe uitnoodiging in ontvangst genomen, groote vreugde en verheugenis over het feit dat heden met de opening van Sana-Boedaja, een gelegenheid meer wordt opengesteld, waar oud en jong, die belang stellen in de Kunsten en Weten-

schappen onzer Voorouders, de producten dier Kunsten en Wetenschappen in oogenschouw kunnen nemen en waar anderen, die dieper willen doordringen in de kennis dier Kunsten en Wetenschappen, hun studielust en studiezin kunnen botvieren. Zulks, Mijnheer de Voorzitter van het Java-Instituut, dank zij de energieke en onversaagde pogingen van de instelling, op onnavolgbare wijze geleid door U, Uwe mede-bestuursleden en Uw onvermoeiden secretaris. Een woord van hulde is hier zeker op zijn plaats, des te meer als men bedenkt, dat ook Uw Instituut den druk der tijdsomstandigheden heeft te torschen.

Voorts, Mijnheer de Voorzitter van het Java-Instituut, wilt bij dezen in ontvangst nemen de hartelijke en welgemeende gelukwensen van Zijne Vorstelijke Hoogheid, en het is Haar innige hoop en Haar innige wensch, dat de stichting van dit museum een stimulans zal zijn voor de verbreiding en verdieping van de kennis en de studie der Kunsten en Wetenschappen van Java en Bali.

Moge Sana-Boedaja een lang leven beschoren zijn, moge zij leven en bloeien tot in lengte van dagen!

De Voorzitter dankte P. A. Soerjaamidjaja voor de namens Z. V. H. den Soesoehoenan uitgesproken gelukwensen. Het Bestuur is voor de belangstelling van Zijne Vorstelijke Hoogheid zeer erkentelijk en stelt die op hoogen prijs.

* * *

DE ONTWIKKELING VAN HET MUSEUMWEZEN

in Nederlandsch-Indië.

door

Dr. F. D. K. Bosch

Van de mij geboden gelegenheid om hier het woord te voeren wil ik gaarne gebruik maken, in de eerste plaats om namens den Directeur van Onderwijs en Eeredienst het Bestuur van het Java-Instituut van harte geluk te wenschen met de totstandkoming van zijn museum, welke op den dag van heden een feit geworden is en de kroon zet op een onderneming, waarvoor het Bestuur van het Instituut alle eer toekomt. Uit naam van den Directeur moge ik het Bestuur de verzekering geven, dat ZHEG's beste wenschen voor den groei en den bloei van de jonge instelling haar op haren verderen levensweg vergezellen.

In de tweede plaats is het mij een voorrecht aan het Bestuur de gelukwenschen van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en van den Oudheidkundigen Dienst over te brengen. De heugelijke gebeurtenis, waarvan wij hier getuigen zijn, wordt door deze beide instellingen met bijzondere ingenomenheid begroet, omdat tusschen haar en het Java-Instituut van ouds een belangengemeenschap heeft bestaan, haar oorsprong vindende in het gemeenschappelijke doel, dat door de drie instellingen, elk op eigen terrein en met eigen middelen, wordt nagestreefd en dat gelegen is in het bevorderen van de kennis en de ontwikkeling van de Javaansche cultuur. Deze gemeenschap maakt het begrijpelijk dat gevoelens van hartelijke belangstelling en sympathie bij de zusterinstellingen worden gewekt op den dag van heden, nu het Java-Instituut voor het eerst in het openbaar als eigenaar en beheerder van een museum optreedt en hiermede nog

beter toegerust voor zijn taak dan voorheen, een nieuwe en veelbelovende periode van zijn bestaan ingaat.

Het is niet alleen om aan deze gevoelens uiting te geven dat ik het op prijs stel het woord in deze bijeenkomst te mogen voeren.

Wie de ontwikkeling van het museumwezen in Ned.-Indië in de achter ons liggende halve eeuw heeft gevolgd — uit de litteratuur wat de oudere periode betreft, met eigen oogen in de laatste tien tot twintig jaren — zal niet alleen verblijd zijn om de steeds groeiende belangstelling en activiteit welke hij allereerst waarneemt en die in de plaats van onverschilligheid en werkeloosheid zijn gekomen, maar hij zal zich ook met eenige bezorgdheid afvragen of de snelheid en ongebondenheid, waarmee de ontwikkeling zich heeft voltrokken, wel steeds ten goede zijn gekomen aan de cultureele belangen, die op 't spel stonden, en of het oogenblik om van hoogerhand leiding te geven en regelend op te treden, thans niet is aangebroken.

Dat ik deze vraag juist in deze bijeenkomst wensch te bespreken heeft nauwelijks een verklaring noodig. Wordt immers aan het Java-Instituut door zijne Statuten voorgeschreven, dat het „elk ernstig streven van anderen in de richting door de Vereeniging voorgestaan” zal hebben te steunen, zoo behoort het ongetwijfeld ook tot zijn taak, het museumwezen in den meest uitgebreiden zin — althans wat Java, Madoera en Bali betreft — tot een onderwerp van studie te maken en, in overleg en in samenwerking met andere organisaties, de maatregelen te beramen en te helpen uitvoeren, die de gezonde ontwikkeling ervan kunnen bevorderen.

Het zij mij aldus vergund voor enkele van de vraagstukken, die zich ten aanzien van de toekomst van het museumwezen in den Archipel voordoen en welke van een klemmende actualiteit zijn gewor-

den, een oogenblik Uw aandacht te vragen.

Werpen wij hiertoe eerst een vluchtigen blik in het verleden.

De meesten Uwer, die deze plechtigheid bijwonen, zullen onkundig zijn van het feit, dat het museum van het Java-Instituut niet de eerste instelling van dezen aard is, die te Jogjakarta is gesticht en nog minder zal het hun bekend zijn, dat het gebouw dat de eerste museumcollectie huisvestte, niet ver van de plaats heeft gestaan, waar wij ons nu bevinden.

In 1885 — dus precies een halve eeuw geleden — werd hier ter stede de Archaeologische Vereeniging opgericht met een overeenkomstige, echter meer beperkte, doelstelling dan die van het Java-Instituut, t.w.: „het verzamelen van gegevens, belangrijk voor de oudheidkunde, de geschiedenis en de landen volkenkunde der Vorstenlanden”. Dat de oudheidkunde hier in de eerste plaats werd genoemd, hield waarschijnlijk verband met de omstandigheid, dat tusschen de jaren 1870 en 1880 de archaeologische belangstelling in Europa door de opzienbare ontdekkingen van Schliemann in Troje en Mycene en van Petri in Egypte een machtigen stimulans had ontvangen en de invloed hiervan zich ook in het Oosten had doen gelden. Hoe dit ook zij, waar het hier de plaats niet is om over oudheidkundigen arbeid uitweiden, volstaan we met te vermelden, dat de Vereeniging, vooral in de eerste jaren van haar bestaan, het vruchtbare arbeidsveld dat in de Prambanan-vlakte op ontginning lag te wachten, op zeer verdienstelijke wijze heeft bewerkt.

Met de oprichting van een oudheidkundig museum wilde het minder goed vloten.

Reeds in het jaar van de oprichting der Vereeniging, dus in 1885, vinden we van het plan tot stichting van een museum in een brief van het Bata-

viaasch Genootschap aan haar jongere zusterinstelling melding gemaakt. „Gelijk bekend is — aldus het Genootschap — bevinden zich in het Residentiegebouw te Uwent op het erf daarvan een aantal merkwaardige beelden en andere voorwerpen van antiquarischen aard. Eveneens zijn vele ingezetenen van Jogjakarta in het bezit van beelden, die ongetwijfeld grootendeels van Prambanan, maar ook gedeeltelijk van elders afkomstig zijn. Konden al die oudheden, zoowel de steenen als de gouden, zilveren en bronzen, in een gebouw vereenigd worden, dan zou Jogjakarta zich verheugen in het bezit van een belangrijk Indisch antiquarisch museum, dat een uitstekende gelegenheid zou aanbieden tot het lokaal bestudeeren der javaansche oudheden der hier gehuist hebbende godsdiensten.”

Dit denkbeeld sloeg in. Nog in 1885 wordt door de welwillende medewerking van den Resident de beschikking verkregen over een terrein gelegen tusschen het bijgebouw der residentswoning en de protestantsche kerk en na veel gecorrespondeer, gerequestreer en geadviseer wordt in 1894 op die plek van Gouvernementswege een open houten loods neergezet. Eerst duurt het twee jaar voordat men het over de inrichting van deze loods eens is geworden; dan gaan er nog drie jaar voorbij voordat de Regeering toestemming geeft om het gebouwtje in gebruik te nemen. Als het eindelijk zoover is — er zijn inmiddels twaalf jaren verlopen — neemt men de opstelling van de van overal aangevoerde beelden in het museum ter hand en laat dadelijk daarop Groneman een beschrijven catalogus van de 93 stukken omvattende collectie verschijnen. Spoedig daarop ontstaat hooggaande oneenigheid met het Genootschap, dat de Vereeniging ervan beschuldigt verscheidene tempels van hun beelden te hebben beroofd om er de verzameling mede te verrijken en reeds het jaar na de opening gaan er

stemmen op om het museum maar weer te liquideeren, de van tempels afkomstige beeldhouwwerken naar de plaats van herkomst te doen terugbrengen en de overige voor het museum van het Bataviaasch Genootschap te bestemmen. Dit doods-vonnis wordt eerst twaalf jaar later voltrokken. Als dan, in 1912, dr. Krom rapport over den toestand uitbrengt is, naar zijn woorden „van eenige zorg voor de verzameling niets te zien en bij navraag bleek mij dan ook, dat niet alleen niemand er ook maar het minste belang in stelde, doch de autoriteiten integendeel de geheele zaak liefst zoo spoedig mogelijk zouden zien verdwijnen om zoo-doende ruimte te winnen voor een weg. Er zijn dan ook reeds stappen gedaan om tot een spoedige opruiming te geraken. Natuurlijk lag alles dik onder het stof, doch bij vergelijking van den toestand met de beschrijving daarvan in 1902, kon gelukkig geconstateerd worden, dat de beelden in deze tien jaren niet zoo heel erg meer geleden hadden en er bijvoorbeeld slechts twee in dien tusschentijd hun kop verloren hadden. Ook dit verwacht men echter niet meer van een beeld dat eenmaal een plaats in een museum gevonden heeft.

Om kort te gaan kan geconstateerd worden, dat de toestand, zooals die thans is, niet bestendig kan worden en dat overbrenging der collectie naar elders in elk geval een verbetering zal zijn”.

Met het uit elkaar vallen der collectie is haar geschiedenis ten einde en resten ons nog slechts van de eerste poging om op een Javaansche hoofdplaats een museum te stichten de droevige ervaring van een mislukking met enkele foto's van de loods op het residentserf.

De Archaeologische Vereeniging te Jogjakarta is niet het eenige voorbeeld van een organisatie, welke, met groot enthousiasme en de wideste bedoelingen opgericht, onder vele andere dingen de stichting van een museum in haar vaandel

voerde en, na een kortstondige periode van bloei te gronde is gegaan aan dezelfde kwalen, die al zoovele Indische vereenigingen ten grave hebben gesleept: onverschilligheid en ondeskundigheid, interne en externe ruzies, gebrek aan toezicht en wat dies meer zij. Zoo zou ik de leerzame geschiedenis kunnen verhalen van het Makassaarsch Genootschap, Heemschut, De Vereeniging voor Openluchtmusea en ettelijke andere.

Maar ik wil niet nog meer min of meer illustere dooden uit hun graf laten verrijzen en liever Uw aandacht voor de nog levenden onder de museum-organisaties vragen. Het is mij hierbij tot mijn spijt niet mogelijk een volledig en juist overzicht van de thans in Ned. Indië bestaande museums en museumpjes te geven, daar er zeer goed zulke instellingen in het leven kunnen zijn geroepen zonder dat het bericht ervan tot Batavia is doodgedrongen, anderzijds museums die nog als bestaande te boek staan, in den crisistijd kunnen zijn verdwenen.

Ga ik onder dit voorbehoud de rij der musea op Java langs, dan kom ik het eerst aan het museum van het Bataviaasch Genootschap en dat, 't welk wij thans ten doop houden, beide te bekend dan dat ik er U bijzonderheden over zou behoeven mede te deelen.

Van West naar Oost gaande vinden we te Tegal het museum Ngesti Moelja en te Sala het Sriwedari-museum, het laatste gegroeid uit een oude verzameling van curiosa, welke later een belangrijke collectie oudheden en ethnographica in zich opnam en nog gedurig door vondsten uit het Zelfbestuursgebied wordt verrijkt.

Met terloopsche vermelding van het gemeentemuseum te Kediri met een kleine verzameling van oudheden uit het regentschap en een dergelijke verzameling te Toeloeng Agoeng, overblijfsel van de grootsch opgezette vereeniging Toeloeng Agoeng en Omstreken, komen we te Malang, waar sinds 1932 de Vereeniging tot bevordering

van de kennis der Hindoe-Javaansche en Javaansche Cultuur werkzaam is. Op haar initiatief werd een gedeelte van de vroegere bijgebouwen op het erf der regentswoning ter hoofdplaats als museumlocaliteit ingericht en er een kleine, doch instructieve verzameling Hindoe-Javanica, prehistorica, ceramiek en ethnographica ondergebracht.

Aan gouvernementeele instellingen is Java slechts één museum rijk, dat te Madjakerta, bevattende de door wijlen den Regent Krama Djaja Adinegara in 1912 aan de Regeering geschonken collectie oudheden, grootendeels afkomstig uit het regentschap. Dicht daarbij, te Trawoelan, bevindt zich het veldmuseum van de Oudheidkundige Vereeniging Madjapahit, met zijn fraaie verzamelingen van de onder de onvermoeide leiding van Ir. Maclaine Pont op het terrein van de oude hoofdplaats gedane vondsten.

Soerabaja bezit twee organisaties: de Soerabajasche Museumvereeniging, die het beheer voert over een collectie ethnographica afkomstig van de in 1926 door het Java-Instituut georganiseerde tentoonstelling van Oost-Javaansche en Madoereesche kunstnijverheid, vermeerderd met enkele Hindoe-Javaansche oudheden, benevens het in 1934 opgerichte „Provinciaal en Stedelijk Historisch Museum te Soerabaja”, dat het tweede deel van het in haar naam vervat programma reeds heeft verwezenlijkt en thans doende is ook het eerste deel tot uitvoering te brengen. Laat ons hopen dat zulks in nauwe samenwerking met de Museumvereeniging zal kunnen geschieden.

Wat de Buitengewesten betreft, mag niet onvermeld blijven, dat het eerste museum in den Archipel te Ambon gevestigd is geweest. Het was de in 1662 door Rumphius in zijn woning ondergebrachte Ambonsche Rariteit-Kamer, een collectie van zee-naturalia, welke later de stof zou leveren voor

het bekende boekwerk van dien naam.

Verder vinden we op Bali het bekende museum te den Pasar, met een daaraan verbonden verkoopsorganisatie van inheemsche kunstnijverheid; op Ternate het museum Kedaton, ondergebracht in de oude sultanswoning en onderdak biedende aan een kleine collectie sultanaats- en compagnies-oudheden; op Ambon een kort geleden ter hoofdplaats opgericht museum, waarover ons helaas geen bijzonderheden ter beschikking staan.

Naar Celebes overstekende, treffen we te Makassar de door Gouverneur Caron gestichte Matthes-Stichting aan, de onder gunstige auspiciën geboren opvolger van het in 1912 opgerichte en spoedig daarna bezweken Makassaarsche Genootschap. De Stichting bezit o.a. een bibliotheek, een handschriftenverzameling, alsmede eene collectie ethnographica.

Naar verluidt zijn er op Celebes ook musea te Menado en Gorontalo gevestigd; te Batavia is hierover echter niets naders bekend geworden, evenmin als over het museum te Bandjarmasin, dat kort geleden gesticht zou zijn.

Op Sumatra bezit Palembang een gemeentemuseum, dat gehuisvest is in een fraaie, oud-inheemsche woning, waarin ethnographica benevens eenige oudheden zijn ondergebracht. Ook te Medan is een museum gevestigd, waarvan echter in langen tijd niets werd vernomen. Te Fort de Kock moet onlangs een openbare collectie zijn aangelegd, eveneens te Koeta Radja, indien de hierover ontvangen berichten juist zijn.

De jongste loot aan den museumstam is de in dit jaar gestichte Simeloengoensche Studieclub, welke zich ten doel stelt met subsidie uit de rubberfondsen te Pematang Raja een museum te stichten.

Van de genoemde museum-organisaties zijn gewoonlijk de grootere, die op hoofdplaatsen gevestigd zijn, niet zon-

der grondige voorbereiding en rijp be-
raad, waarbij niet zelden overleg met
het Bataviaasch Genootschap of den
Oudheidkundigen Dienst is gepleegd,
tot stand gekomen.

De oprichting van de kleinere musea
heeft meestal niet zooveel voeten in den
aard. De kern van een verzameling is
veelal ter plaatse reeds aanwezig, hetzij
in den vorm van een particuliere col-
lectie, die welwillend in bruikleen wordt
afgestaan, hetzij als een aantal voor-
werpen van heterogenen aard en ver-
schillende herkomst, welke sinds men-
schenheugenis op het residentiekantoor
bewaard wordt; ook wel gebeurt het,
dat niet een verzameling, maar het
toekomstige museum, het punt van
uitgang vormt, wanneer nml. de hand
op een fraaie inheemsche woning wordt
gelegd met de bedoeling dat deze zich
gaandeweg met museumobjecten zal vul-
len. Er is doorgaans slechts één pro-
motor — ambtenaar of particulier —
noodig om de oprichting van de museum-
vereniging te doen plaats hebben; met
dezen promotor als middel- of steunpunt
vormt zich een bestuur, dat propaganda
maakt, statuten samenstelt, zich den gel-
delijken steun van inwoners, gemeente,
gewest of de rubberfondsen verzekert;
en met een paar duizend gulden in kas
en het vooruitzicht op een paar honderd
gulden aan jaarlijksche contributies, heeft
men voordat men het weet een museum
op- en ingericht. Het eens opgegeven
voorbeeld werkt in hooge mate aanste-
kelijk, hetgeen kan blijken uit het feit,
dat minstens 60% van de musea op de
Buitengewesten in de laatste vijf jaar tot
stand is gekomen. Indien dit loopend
vuur zich met dezelfde snelheid uitbreidt
staat te voorzien, dat binnen een luttel
aantal jaren niet alleen elke hoofdplaats,
maar ook elke binnenplaats, die zich zelf
eenigszins respecteert, een eigen museum
of museumpje rijk zal zijn,

Vragen we ons nu af, of hier van

een normale ontwikkeling mag worden
gesproken, die aanmoediging en steun
verdient, of van een min of meer onrust-
barend verschijnsel, waarvan de excessen
noodzakelijk dienen te worden beteugeld,
dan moet in de eerste plaats het volgende
worden overwogen.

Het is gemakkelijk genoeg, de museum-
oprichtingsepidemie die over den Archi-
pel woedt in een minder gunstig daglicht
te stellen door er de elementen van per-
soonlijke ijdelheid, plaatselijk chauvinis-
me, zucht tot navolgen en wat dies meer
zij uit naar voren te brengen en, deze
als de drijfveeren van de beweging aan-
wijzende, er zich verder niets meer van
aan te trekken. Verstandiger handelt
men nochtans, als men voor het opge-
merkte verschijnsel naar diepere oorzaken
dan de genoemde motieven zoekt; beter
nog: als men met de aanwezigheid van
één grondoorzaak rekening houdt, welke
in alle deelen van den Archipel op
ongeveer gelijke wijze gewerkt heeft en
op verschillende plaatsen nagenoeg ge-
lijke gevolgen heeft gehad.

Welnu, deze oorzaak is ontegenzeg-
gelijk aanwezig en ik behoef in dezen
kring van deskundigen en belangstel-
lenden alleen maar de woorden „Wes-
tersche penetratie” uit te spreken om U
er de gansche kracht en omvang van te
doen beseffen. Het is U allen natuurlijk
voldoende bekend, hoe de economische
en staatkundige openlegging van het land,
hier in sterkere, ginds in mindere mate,
een lange reeks van diep ingrijpende
veranderingen in de gesloten, zelfgenoeg-
zame, statische samenleving der inheem-
schen heeft teweeg gebracht, en welke
de gevolgen van deze penetratie, versterkt
met die van de crisis, voor de kunst en
de nijverheid zijn geweest: verslapping
van den band der traditie, vervreemding
van het poesaka-bezit, ontaarding van
het ambacht, verdringing van waarde-
volle inheemsche, door goedkoope uit-
heemsche goederen enz. enz.

In het licht van deze feiten vertoont

de koortsachtige ontwikkeling van het museumwezen in den Archipel zich als een normaal verschijnsel in een ziektebeeld. We zien er de spontane en noodzakelijke reactie in op het gevaar, dat het inheemsche cultuurbezit van alle zijden bedreigt. En dit in aanmerking genomen, blijkt er voor de musea in Ned. Indië, de kleinere zoo goed als de grootere, een belangrijke cultureele taak weggelegd te zijn: Zooveel mogelijk te redden, te bewaren en te verzorgen wat voor land en volk verloren dreigt te gaan. Tegen cultuurverarming te waken.

Staan we thans sympathieker gestemd tegenover het verschijnsel dat ons eerst niet geheel onbedenkkelijk voorkwam en zijn we ook in principe geneigd de noodzaak van een geleidelijke ontwikkeling van het museumwezen te erkennen, zoo is het toch duidelijk dat, de vele ongewenschte toestanden op museumgebied in aanmerking genomen, deze erkenning niet geheel onvoorwaardelijk zal kunnen worden gegeven. Ik hoop dit in het volgende nader toe te lichten. *)

Een eerste punt, dat dringend om een oplossing vraagt, is de afbakening van het arbeidsveld van elk museum afzonderlijk en de regeling van de verhouding van de regionale en locale musea tot elkaar en tot de centrale musea te Batavia en Jogjakarta. Formuleeren wij dit punt in iets concreter vorm, dan gaat het in hoofdzaak om de vraag in welke musea bepaalde zaken behooren te worden opgenomen opdat hun nut, hun „cultureel rendement” als ik het zoo noemen mag, het grootst zij. De op dit gebied heerschende onzekerheid vormt ongetwijfeld een van de voornaamste belemmeringen die de gezonde ontwikkeling van het museumwezen in den weg staan. Want wat is het geval. In het algemeen ver-

zamelt elk museum op eigen gelegenheid wat het machtig kan worden, zonder zich in het minst om een ander te bekommeren. Liefst houdt men zijn bezittingen en aanwinsten zooveel mogelijk geheim, opdat er geen afgunst en bemoeizucht bij een ander door zal worden opgewekt. Vooral voor het looze en booze Batavia is men op zijn hoede en van een diep wantrouwen vervuld omdat men het de geheime bedoeling toeschrijft alles naar zich toe te willen halen en het plaatselijke initiatief zooveel mogelijk te willen fnuiken. Aldus bestaat er niet alleen geen contact tusschen de musea onderling en tusschen hen en dat te Batavia en blijven de gunstige gevolgen hiervan uit, maar ook ziet men een algeheel onjuiste distributie van het cultuur-bezit over de diverse musea plaats hebben: niet zelden toch worden unieke stukken opgenomen in musea op binnenplaatsen, waar ze in het minst niet tot hun recht komen; dan weer worden voorwerpen naar Batavia opgezonden, die meer eigenaardig in een plaatselijk museum thuis behooren; ten slotte merkt men de zonderlingste lacunes en de gevaarlijkste congesties in de diverse museumverzamelingen op, storingen die gemakkelijk te verhelpen zouden zijn als de wet der communiceerende vaten maar op ons museumwezen van toepassing wilde wezen.

Aan de onzekerheid, waarover ik zooveel sprak, is daarom zoo moeilijk een einde te maken, omdat de kwestie waarover het hier gaat zich van twee verschillende standpunten uit laat beoordeelen: vanuit een wetenschappelijk-esthetisch en vanuit een sociaal standpunt.

Behoeften we ons alleen naar het eerste te richten, dan ware het onderwerpelijke vraagstuk gemakkelijk tot een oplossing gebracht. Een sterke centralisatie zou dan zijn gewenscht. Alle in wetenschappelijk of esthetisch opzicht zeer belangrijke zaken zouden dan in een of twee centrale musea worden ondergebracht,

*) Voor vergelijking met de museumtoestanden in Nederland van omstreeks 15 jaar geleden zie het Rapport der Rijkscommissie van advies i. z. reorganisatie van het museumwezen, ingesteld bij Kon. Besl. van 5 Febr. 1919, 's Gravenh. 1921.

terwijl de minder belangrijke en fraaie voorwerpen voor de regionale en lokale musea zouden worden bestemd.

Zoo eenvoudig echter is de oplossing niet als men ook met den socialen kant van het vraagstuk voldoende rekening wil houden. Nemen wij van dit, het sociale, standpunt uit eerst een oogenblik de oudheden in beschouwing, hieronder te verstaan de overblijfselen uit het verleden, waaraan hetzij door verandering van godsdienst, hetzij uit andere oorzaken, geenerlei beteekenis door de thans levende bevolking meer wordt gehecht. Zal oppervlakkig gezien tegen een overbrenging van deze voorwerpen naar elders, i.c. naar een van de centrale musea, niet de minste bedenking kunnen bestaan, zoo zal niettemin ook hierbij met bedachtzaamheid moeten worden gehandeld, hetgeen duidelijk wordt als men bedenkt, dat bij de meer ontwikkelden onder de inheemschen de verbroken band met het verleden door het Westersch onderwijs pleegt te worden hersteld en dat, dit in aanmerking genomen, bijv. het portretbeeld van een vorst, zoo de beteekenis aan een voldoende aantal personen bekend is, in historisch opzicht beter op zijn plaats is en in cultureel opzicht meer nut zal stichten in een museum dicht bij de plaats waar zijn Kraton was gevestigd en waar men de overblijfselen daarvan nog kan bezichtigen dan in de roemah gadja te Batavia.

Bezien we nu, nog steeds van het sociale standpunt uit, het dichter bij liggend verleden; het verleden, waaraan de herinnering nog onder de bevolking voortleeft, ofschoon de kunst en de nijverheid welke het voortbracht, niet meer of nog slechts in gedegenereerden vorm worden beoefend. Wat zal het lot zijn van het antieke houtsnijwerk, de onbespeelde muziekinstrumenten, de te koop aangeboden wajangstellen, de weefsels en sieraden die niet meer worden gedragen? De sociaal aangelegde raadgever zal niet lang aarzelen met zijn antwoord.

Hij zal er op wijzen, dat in de praktijk is aangetoond hoe gemakkelijk de oude tradities weer worden opgevat en hoe soms plotseling door een van buitenaf werkende, economische oorzaak — bv. de schepping van een afzetgebied — de oude kunst en nijverheid tot nieuw leven kunnen worden gewekt. Hij zal er dan ook op aandringen, dat het beste en fraaiste uit het cultuurbezit van een bevolkingsgroep als inspireerend en navolgenswaardig voorbeeld bewaard wordt zoo dicht mogelijk bij de plek waar het ontstond en werd gebruikt. In het bijzonder zal hij hiervoor pleiten indien aan het plaatselijk museum, dat hij op het oog heeft, de twee organen verbonden zijn of kunnen worden, die voor de opleving van de kunst en het ambacht in hooge mate bevorderlijk zijn, bedoeld zijn een kunstnijverheidsschool en een verkoopsorganisatie.

Ik geloof hiermede de beide standpunten voldoende te hebben toegelicht: het eerste dat ik het wetenschappelijk-esthetische heb genoemd, aansturend op een zoo streng mogelijk doorgevoerde centralisatie van de belangrijkste der cultureele goederen; het andere, dat de sociale zijde van het vraagstuk het belangrijkste acht, pleitend voor een even consequent doorgevoerde decentralisatie van dezelfde zaken.

Het behoeft geen betoog, dat het hoogst ongewenscht zou zijn, een van de beide principes tot het uiterste door te voeren, daar het andere beginsel, dat niet minder recht heeft van bestaan, er uiteraard tot hetzelfde uiterste door zou worden geschaad. De eenige uitweg ligt dus in het vinden van een compromis, dat wellicht bij zijn toepassing elk museum afzonderlijk niet geheel zal kunnen bevredigen, doch de beste oplossing biedt wanneer alle musea gezamenlijk als 'n eenheid, één samenstel worden beschouwd.

Met deze algemeenheden behoeft ge-

lukkig niet te worden volstaan, daar het n.h.v. mogelijk is eenige richtlijnen aan te geven, volgens welke in de praktijk zal kunnen worden gehandeld.

Er zijn in de eerste plaats voorwerpen, waarvan de zuiver wetenschappelijke waarde zoo evident is dat over de plaats van onderbrenging geen twijfel kan bestaan, bijv. prehistorische werktuigen. Het spreekt van zelf, dat deze in het museum te Batavia zullen worden opgenomen, waar de reeds aanwezige collectie erdoor zal worden gecompleteerd en bovendien een vakkundig conservator aanwezig is om er studie van te maken.

Wat de uit een esthetisch oogpunt belangrijke zaken betreft, er is geen voorbeeld van a thing of beauty denkbaar, dat niet tevens in wetenschappelijk en cultureel opzicht opmerkelijke aspecten zou vertoonen. Niettemin bestaan er voorwerpen, waarin de schoonheid in zoo puren vorm aanwezig is, dat door haar de wetenschappelijke belangrijkheid en cultureele nuttigheid geheel op den achtergrond worden gedrongen. Die voorwerpen worden dan als 't ware boven alle beperkingen van plaats en tijd uitgeheven en geplaatst op het niveau van de kunst, welke niet slechts voor een bepaalde bevolkingsgroep en periode, maar voor alle menschen en tijden heeft geschapen. Voor deze zeldzaamheden moet de regel gelden, dat zij op plaatsen worden opgesteld waar gelegenheid tot bezichtiging voor zooveel mogelijk bewonderaars bestaat en de meest volstreckte waarborgen voor veiligheid en bewaking gegeven zijn; dit zijn de musea te Batavia en Jogjakarta. Wie er anders over denkt zou ik in gemoede willen aanraden, zich een voorstelling te maken van de reis, die een kunsthistoricus langs de fraaiste oudheidkundige vondsten uit de laatste tien jaar zou moeten ondernemen, indien die eens niet in het museum te Batavia, maar in locale musea waren ondergebracht. Zijn reisprogramma zou niet alleen een tiental plaatsen op Java,

maar bovendien o.a. Palembang, Tapanoeli, Koetei en de Westkust van Celebes, hebben te omvatten.

In het algemeen kan dus worden gezegd, dat de voorwerpen, waarvan de wetenschappelijke waarde sterk prevaleert en die welke om hunne esthetische kwaliteiten unica zijn, voor opname in een centraal museum zijn bestemd. Hier- tegenover kunnen worden gesteld de zaken, die hetzij om hun sterke historische gebondenheid aan een bepaalde streek of plek, hetzij omdat ze op de plaatselijke kunst of nijverheid in bijzondere mate bevruchtend zullen inwerken, niet verwijderd mogen worden van hun plaats van oorsprong en derhalve in een der regionale of locale musea zullen zijn onder te brengen. Wat de voorwerpen betreft die zich niet in deze beide categorieën laten rangschikken — dat zijn dus die, waarin wetenschappelijke, esthetische en sociale waarden, in verschillende verhouding gemengd, vereenigd voorkomen — over een groot gedeelte hiervan zal nooit strijd behoeven te worden gevoerd, wanneer er nml. een voldoende aantal van aanwezig is om er alle musea van te voorzien. Moeilijkheden kunnen eerst ontstaan wanneer de zeldzaamheidsfactor zich laat gelden en er geen overeenstemming tusschen de musea onderling te bereiken is. In dit geval zal de eenige bevredigende oplossing hierin bestaan, dat door een onpartijdige instantie wordt uitgemaakt in welk museum een bepaald voorwerp of groep van voorwerpen zal worden opgenomen. Hierbij zal zorgvuldig zijn te overwegen welke kwaliteiten — de wetenschappelijke en de esthetische dan wel de sociale — in die zaken domineeren om op grond hiervan te beslissen, waar dezelve het meeste nut zullen stichten.

Een tweede punt van veel belang, dat dringend om een regeling vraagt, laat zich 't best in aansluiting op het zooeven

opgemerkte in beschouwing nemen. Het betreft de indamming en reguleering van de steeds wassende aandrift tot oprichting van miniatuur-musea op de kleinere en kleinste binnenplaatsen. Men vraagt zich hierbij af of wat het nut van een museumstichting op een binnenplaats kan zijn, waar niemand of slechts 'n enkeling in staat is wetenschappelijke studie van de verzamelingen te maken, waar geen bezoekers komen opdagen om er de esthetische kwaliteiten van te bewonderen en er evenmin een kunstnijverheidsschool of verkoopsorganisatie kan bestaan om er voordeel van te trekken,

Maar er is iets veel ernstigers. Het kleine museum dat ik op het oog heb, staat en valt met den enkelen man die zijn schouders gezet heeft onder de zaak, die er zijn hart aan heeft verpand en met opoffering van veel moeite en tijd het museum heeft gesticht en ingeicht en voor alle loopende zaken zorg draagt. Bij het vertrek of het overlijden van die persoon begint de lijdensgeschiedenis van de stichting. Er staat niemand klaar om zijn plaats in te nemen; de belangstelling verflauwt, het gebouwtje vervalst, de verzamelingen worden aan de hoede van een lummelenden djaga overgelaten. Als men nu denkt aan de kans op diefstal en brand, verwaarloozing en ongedierte, om nog te zwijgen van de zonderlinge praktijken, die somtijds, bij de opheffing van een museum, op de eigendommen ervan worden toegepast, dan behoeft niet te worden gezegd dat het kleine museum, de gunstige uitzonderingen niet te na gesproken, een ernstig gevaar voor de er ondergebrachte objecten oplevert. In de toekomst zal er dan ook tegen moeten worden gewaakt, dat er nieuwe musea worden gesticht anders dan op plaatsen, die werkelijk cultuurcentra mogen heeten en onder andere omstandigheden dan die welke de veiligheid en bewaking van de collecties alsmede de continuïteit in het beheer voldoende waarborgen.

Ik zou nog op diverse andere gebreken en misstanden in het Ned. Indisch museumwezen kunnen wijzen. Maar ik wil het hierbij laten.

Wanneer ik critiek heb laten hooren en hierbij voornamelijk bepaalde categorieën van musea op het oog schijn te hebben gehad, dan meene men niet dat de andere, niet besproken musea in dezen vrijuit gaan. Ik heb niet willen betoogen, dat bepaalde musea gebreken vertoonen, terwijl de andere model-instellingen zijn, om aldus te concludeeren dat de eerste onderdrukt of onder contrôle gesteld, de andere zooveel mogelijk gesteund en vrijgelaten behooren te worden. Waarop ik den nadruk heb willen leggen is het feit, dat men tot dusver te veel heeft vrzuimd de museale belangen van Ned. Indië in hun onderling verband en samenhang, als één samenstel te beschouwen; dat dientengevolge elk museum slechts zijn eigen belang op het oog heeft gehad in plaats van zich een orgaan in dat samenstel te gevoelen; ne er aldus verwarring, wantrouwen, versnippering van krachten hebben geheerscht waar de wil en bereidheid tot samenwerking de boventoon hadden moeten voeren.

In dezen verkeerden toestand hebben alle museum-organisaties deel en op verbetering zal dan eerst mogen worden gehoopt als alle bereid worden bevonden, met terzijde stelling van elk centraal, regionaal of lokaal egoïsme, iets van hun dierbare zelfstandigheid prijs te geven.

Thans de geneesmiddelen, die ter verbetering van den bestaanden toestand zullen moeten worden aangewend.

Alvorens hiervoor een recept te gaan uitschrijven is het nuttig en noodig een enkelen blik te werpen op de regeling van het museumwezen in een ander koloniaal gebied met name Indochina; een regeling welke, wèl doordacht in theorie en voortreffelijk functioneerend in de praktijk als zij is, in menig opzicht ons

tot voorbeeld kan strekken. Men verkeert daar te lande in de gelukkige omstandigheid, dat er slechts één organisatie bestaat die zich met de beoefening der cultuurwetenschappen bezighoudt, de *Ecole française d'Extrême-Orient*, gevestigd te Hanoi, waaronder dus zoowel het oudheidkundig onderzoek als de taal- en volkenkunde ressorteeren. Derhalve een soort combinatie van den Oudheidkundigen Dienst en van het Bataviaasch Genootschap. Behalve de twee musea die gouvernementseigendom zijn en rechtstreeks door de *Ecole* worden beheerd, dit zijn het Oost-Aziatische museum te Hanoi en de oudheidkundige verzameling te Tourane in Annam, zijn er op de hoofdplaatsen van de kolonie Cochinchina en de protectoraten Annam, Kamboedja en Laos musea gevestigd, welke geheel autonoom zijn in het beheer hunner geldelijke en zakelijke aangelegenheden, doch onder de wetenschappelijke contrôle van de *Ecole* zijn gesteld. Van groot belang voor het uitoefenen van die contrôle voor het totstandbrengen van het noodige contact tusschen de *Ecole* en de plaatselijke museumbesturen is het feit dat de conservatoren van de lokale musea steeds correspondenten van de *Ecole* zijn.

Wegens gebrek aan tijd kan ik tot mijn spijt op allerlei interessante details in het Fransch Indische systeem niet ingaan en dus ook niet uitweiden over de organisatie van een museum als dat te Phnom Penh, dat met zijn bloeiende kunstnijverheidsschool en zijn goed geoutilleerde verkoopsorganisatie in menig opzicht een modelinstelling mag heeten. Ik wil nog slechts den algemeenen indruk weergeven, die ik op mijn reis door Indochina van het museumwezen daar te lande ontvangen heb; deze is dat het toegepaste systeem er op zeer gelukkige wijze de centralisatie- en decentralisatie-gedachte heeft gecoördineerd, door eenerzijds aan de plaatselijke organisaties voldoende vrijheid tot ontplooiing van eigen initiatief

en behartiging van de regionale en lokale belangen te laten, anderzijds aan het centrale lichaam te Hanoi een zoodanig krachtige positie te verzekeren, dat het voor alle wetenschappelijke belangen kan waken en tegelijkertijd de noodzakelijke samenwerking tusschen de musea onderling tot stand vermag te brengen.

Gaan we nu na in hoeverre het Fransch-Indische systeem bij ons toepassing kan vinden, dan stuiten we aanstonds op het groote bezwaar, dat hier te lande een centrale instelling ontbreekt die de taak van de *Ecole française d'Extrême-Orient* op zich zou kunnen nemen. Weliswaar bestaat hier de Oudheidkundige Dienst, die voor de op zijn gebied liggende museumzaken regelend zou kunnen optreden, — gelijk reeds niet zelden is geschied, wanneer het advies van den dienst bij het oprichten van oudheidkundige vereenigingen en musea werd ingewonnen—, maar dit vermag niet te verhelpen, dat de dienst op het gebied van de volkenkunde incompetent is en er uiteraard van moet afzien in dezen eenige zeggingschap uit te oefenen. Wat betreft zijn wetenschappelijke positie en den omvang van zijn arbeidsveld, dat den geheelen Archipel en zoowel de oudheidkunde als de volkenkunde bestrijkt, zou het Bataviaasch Genootschap zonder twijfel voor de vervulling van den evenbedoelden rol in aanmerking komen. Hier doet zich echter het onoverkomelijke bezwaar voor, dat het Genootschap als particuliere instelling niet voldoende autoriteit bezit om zich ten aanzien van andere particuliere organisaties te doen gelden.

Er zal dus een nieuwe organisatie in het leven dienen te worden geroepen, die de taak der *Ecole*, aangepast aan 's lands behoeften, op zich neemt.

Hoewel mijn meening hieromtrent nog geen definitieven vorm heeft aangenomen en ik natuurlijk niet bij details kan stilstaan, zij het mij toch vergund

hier althans eenige richtlijnen aan te geven, welke eventueel later zullen kunnen worden uitgewerkt en die reeds dadelijk naar ik hoop, tot verder onderzoek en vruchtbare gedachtenwisseling aanleiding zullen geven.

Ik had mij de bewuste organisatie dan gedacht in den vorm van een permanente commissie, die onder den naam Museumraad te Batavia ware te vestigen en — ten einde haar met het noodige gezag te bekleeden — door de Regeering ware in te stellen. *)

De Raad zou kunnen zijn samengesteld uit een klein aantal personen, die niet allen te Batavia zouden behoeven te wonen. Er zouden in zitting nemen, behalve het Hoofd van den Oudheidkundigen Dienst ex officio, de vertegenwoordigers van het Genootschap, het Java-Instituut, de Oudheidkundige Commissie en van enkele andere lichamen, die op deskundige wijze musea beheeren of geïnteresseerd zijn in de inheemsche nijverheid en kunst (ik denk hier bijv. aan de afd. Nijverheid van het Departement van E. Z.; de I. M. W. e.d.).

De taak van den Raad zou drie hoofdpunten kunnen omvatten:

1. het uitbrengen van advies aan de Regeering in zaken het museumwezen in Ned. Indië betreffende;

2. het voorbereiden en uitvoeren van maatregelen, welke de onderlinge samenwerking der centrale, regionale en lokale musea kunnen bevorderen en de sociale nuttigheid van deze instellingen verhoo- gen;

3. het uitoefenen van de functie van scheidsrechter zoo dikwijls zich geschillen tusschen de verschillende musea voordoen.

*) Ook de in de noot op p. 214 genoemde Commissie heeft in haar Rapport aan de Regeering ter verbetering van de bestaande toestanden op museumgebied de instelling van een Museumraad aanbevolen. In een enigszins gewijzigden vorm is dit voorstel tot uitvoering gekomen, nml. door de instelling bij Kon. Besl. van 17 Mei 1922 van de Rijkscommissie van advies i.z. de musea.

Een korte toelichting op elk dezer punten zal hier niet misplaatst wezen.

(1) De gelegenheid om de Regeering van advies te dienen zal zich voornamelijk voordoen wanneer nieuw opgerichte museumvereeningen zich tot de overheid wenden om goedkeuring van hunne Statuten te verkrijgen. Immers, in de ordonnantie tot instelling van den Museumraad zal mede dienen te worden opgenomen een bepaling, welke in de toekomst slechts de oprichting van zoodanige musea toelaat, welke aan bepaalde voorwaarden in zake veiligheid, bewaking en beheer voldoen. Een en ander ter beoordeeling van den Museumraad. De aanbieding van de Statuten ter goedkeuring door de Regeering zal voor den Raad het gunstige moment zijn om zijn invloed te doen gelden: zich omtrent de levensvatbaarheid der Vereeniging te vergewissen, bepaalde wijzigingen in de Statuten voor te stellen enz.

(2) Aangaande het tweede punt laat zich het volgende opmerken.

Het contact tusschen den Raad en de diverse museumbesturen ware tot stand te brengen door het intermediair van correspondenten, hieronder te verstaan personen, die als zoodanig door den Raad op voordracht van en uit de resp. museumbesturen worden benoemd en optreden als vertegenwoordigers van den Raad in die besturen.

Door hunne tusschenkomst zouden de besturen kunnen worden uitgenoodigd, aan den Raad zoo volledig mogelijk gegevens nopens de door hen beheerde instellingen te verstrekken, bestaande o.a. uit een beknopt overzicht van hunne wordingsgeschiedenis; hun statuten en reglementen, samenstelling van het bestuur, den aard en het aantal der museumbezittingen, de jaarlijksche aanwinsten enz. Deze gegevens zouden niet alleen het eigendom van de wetenschap worden, maar ook ter beschikking kunnen worden gesteld van alle personen en instellingen,

die daar eenig belang bij hebben (onder vele andere heb ik de *touristenbureaux* op het oog, die thans in algeheele onwetendheid verkeerden over alles wat de musea op de buitengewesten betreft).

Van zijn kant zou de Raad, mede door tusschenkomst der correspondenten, het streven der plaatselijke vereenigingen op verschillende wijzen kunnen steunen o.a. door het geven van deskundige adviezen in zake het beheer en de inrichting der musea; het ondersteunen van verzoeken om subsidie; het aangaan van relaties der musea onderling voor het afstaan van dubbelen, het tot stand komen van ruil, het uitwisselen van gegevens enz. Daarbij zou kunnen komen het voorbrengen van suggesties tot de stichting van cursussen, scholen e.a. organisaties welke het sociale nut der plaatselijke musea kunnen verhoogen.

(3) Het derde programmapunt van den Raad is misschien het belangrijkste en zeker het neteligste. Het bestaat in het afbakenen van het arbeidsterrein van elk museum afzonderlijk — hetgeen zal moeten geschieden op grond van de zooeven bedoelde gegevens — en het optreden als arbiter zoo dikwijls zich geschillen van welken aard ook tusschen de museumbesturen voordoen. Daar ik over dit punt reeds heb uitgeweid, behoef ik er nu niet langer bij stil te staan.

Ten slotte wil ik nog op de wenselijkheid wijzen om het contact tusschen den Raad en de museumbesturen nog op een andere, efficiëntere wijze dan door bepalingen op papier tot stand te doen komen. Indien de tijden een weinig wilden beteren en hierdoor meer fondsen voor cultureele doeleinden beschikbaar zouden komen, ware de Museumraad in staat te stellen in bepaalde gevallen een gedelegeerde af te vaardigen, die ter plaatse waar zijn komst gewenscht is, aan de museumbesturen deskundige adviezen over het beheer en de inrichting der musea zou geven, hierbij de gele-

genheid niet verzuimende om persoonlijke relaties met de leidende personen in die besturen aan te gaan en zodoende den band met den Museumraad te verstevigen. 'n Soort museum-consulenten dus, optredende in dienst en ten bate van den Centralen Raad en in dien van elke museumorganisatie afzonderlijk.

Ziehier het schema zooals ik het mij gedacht heb en dat ik gaarne in Uwe welwillende aandacht aanbeveel. Mij van verdere toelichtingen onthoudende, wil ik alleen nog op het volgende punt den nadruk leggen: Met betrekking tot het al of niet slagen van museumhervormingsplannen zijn er slechts twee gevallen mogelijk: of de wil tot samenwerking ontbreekt en dan zijn zelfs de strengste maatregelen niet in staat openlijke of verkapte tegenwerking te overwinnen; of die wil is — zij het ook latent — aanwezig, in welk geval het mogelijk moet zijn, zonder uitoefening van dwang, met volledige eerbiediging van de autonomie der plaatselijke museumbesturen, alleen door het creëren van een orgaan van communicatie — i.c. den Museumraad — de zoo gewenschte aaneensluiting en hierdoor de beoogde verbeteringen tot stand te brengen.

De tijd zal leeren of ik te optimistisch ben geweest door in den U voorgestelden opzet alleen met de tweede mogelijkheid rekening te houden.

Aan het einde van mijn voordracht gekomen had ik nog gaarne bij wijze van sensationele tegenstelling, het verleden en de toekomst tegenover elkaar geplaatst, en als typische vertegenwoordigers van deze beide perioden de oude Archaeologische Vereeniging met haar armelijke museumloods en het Java-Instituut met zijn fraai uitgeruste Sana Boedaja met elkaar vergeleken „Look on this picture and on this” had ik dan Hamlet kunnen nazeggen en allerlei opmerkingen maken, die zeer vleidend voor de laatste instelling geklonken zouden

hebben. Maar ook dit genoeg moet ik mij ontszeggen.

Het zij mij nog slechts vergund met een enkel woord de functie aan te duiden, welke het museum, waarvan wij thans de opening bijwonen, in het toekomstige museumbestel in Ned. Indië zal vervullen, eene functie die veelzijdig en belangrijk belooft te worden. Immers dit museum verkeert in de uitzonderlijk gelukkige omstandigheid, dat het zoowel de wetenschap dienen en de schoonheid eeren zal, alsook zijn volle aandacht zal kunnen geven aan de bevordering van de Javaansche cultuur in al hare verschijningsvormen; dat het aldus zijne werkzaamheid zal ontplooiën in de beide richtingen, welke — naar in het voorgaande is aangeduid — in de ontwikkeling van het museumwezen zijn te onderkennen: in de wetenschappelijk-esthetische en in de sociale richting. Dat hierdoor de verzamelingen veel aan aantrekkelijkheid zullen winnen, daar ze niet slechts stof voor vermeerdering van kennis en bevrediging van schoonheidsdrang zullen bevatten, maar daarbij de kiemen van nieuw cultureel leven in zich dragen, behoef ik niet te zeggen. Slechts wil ik U er nog op wijzen, dat het bestuur van het Java-Instituut, uit hoofde van de gunstige positie welke zijn museum inneemt, een belangrijk aandeel zal kunnen hebben in het overbruggen van de vele kloven, welke nu nog in vele opzichten tusschen de uiteenliggende standpunten gapen en dat het hierdoor — en hiermede kom ik op mijn uitgangspunt terug — krachtigen steun zal kunnen verleenē aan de in het werk te stellen pogingen om de ontwikkeling van het museumwezen in Ned. Indië in nieuwe banen te leiden.

Ik hoop en verwacht dat op dien steun nimmer tevergeefs een beroep zal worden gedaan. —

De Voorzitter dankt Dr. Bosch voor de door hem uitgesproken gelukwen-

schen in zijn driedubbele functie van vertegenwoordiger van den Directeur van Onderwijs en Eeredienst, van de Directie van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en van den Oudheidkundigen Dienst. Voorts dankt hij hem persoonlijk voor de door hem gehouden belangwekkende voordracht. De daarin ontwikkelde denkbeelden zal het Bestuur gaarne in overweging nemen.

* * *

OPMERKINGEN OVER DE LAAT-JAVAANSE BOUWKUNST NAAR AANLEIDING VAN DE BOUW VAN HET MUSEUM SANA BOEDAJA. ¹⁾

M. de Voorzitter, U. H. de Sultan van Jogjakarta, M. de Gouverneur, U. H. Prins Mangkoenagara,
Vergadering!

Het is gebruikelijk, dat, bij de opening van een gebouw, de architect met enkele woorden bijdraagt tot die plechtigheid.

Als ik nu heden van dat prerogatief gebruik maak, is het toch met een enigszins andere bedoeling, dan die men daarmede gewoonlijk heeft. Het is immers niet mijn opzet U een technische uiteenzetting te geven of U met cijfers te vermoeien, noch zozeer om in engere zin de nadere bezichtiging in te leiden, waartoe U straks zult worden uitgenodigd, — bij welke bezichtiging trouwens, daar twijfel ik geen ogenblik aan, Uw aandacht ten rechte meer naar het uitgestalde dan naar het gebouw zal gaan. Doch wel heb ik de behoefte een zekere verantwoording af te leggen over deze niet gewone verbouwing, — wat dan slechts mogelijk is op de grondslag ener meer algemene beschouwing over de ver-

¹⁾ Spelling 1934. Bij de opening is de rede verkort uitgesproken.

houding van museum en gebouw, dus over de kulturele waarde der bouwkunst, i.c. der javaanse; waarover hier iets te zeggen dan overigens mijn voornáámste doeleinde is.

Wanneer, Vergadering, wordt overwogen de oprichting van een museum, dat, zoals Sâna Boedâja, een uitgesproken kultureel-paedagogisch doel heeft, dan spreekt het vanzelf, dat men moet pogen ook door middel van het gebouw en de omgeving, waarin zulk een kollektie zal worden ondergebracht, het bereiken van dat doel te bevorderen.

Ten eerste nu kan de bouw daartoe indirekt meewerken, en wel door te zorgen voor een passende omlijsting, voor de juiste sféer om het geëxposeerde; in zoverre is dus de bouw van belang als áchtergrond.

Maar ten tweede moeten bouw en omgeving hun éigen kulturele en opvoedende waarde hebben; zoals de voorbereidingskommissie van het museum zich uitdrukte: situatie en gebouw dienen ook zelve de inheemse kultuur te karakteriseren en te propageren. En in die funktie zijn zij dan niet alleen áchtergrond, doch ook zelfstandig museumsobjekt.

Vanzelf leiden deze beide eisen er nu toe, het museum onder te brengen in een zo goed mogelijk Javaans gebouw,— waarin dan natuurlijk ook aan de praktische museumseisen moet worden voldaan.

Het behoeft dan ook niet te verwonderen, dat de zo-even genoemde kommissie bij het zoeken naar een behuizing in de eerste plaats gedacht heeft aan de onderbrenging in een bestaand, echt-javaans bouwwerk. En het pleit wel voor de grote lenigheid en bruikbaarheid der laat-Javaanse architectuur, dat het niet moeilijk was komplexen aan te wijzen, die daarvoor zeer geschikt zouden zijn: en wel meerdere p a n g e r a n s w o n i n g e n, zoals die in vrij groot aantal te Jogja voorkomen, waarvan vele

nog in gebruik zijn, al werden verscheidene wel verknoeid of verwaarloosd.

Menigeen onder U zal deze komplexen, deze p o e r á's, wel kennen; ruim en immer met waardigheid aangelegd, vertonen zij alle die karakteristieke indeling in bij-elkaar-aansluitende erfgedeelten, „hoven”, onderling door omwallingen met doorgangen of poorten gescheiden, welke indeling typisch oud-Javaans, misschien oud-Indonesisch is; op Bali komt zij algemeen voor, en ook hier is zij, zelfs aan de gewone huizenbouw, in sommige overblijfselen nog te herkennen. Het middelpunt vormt immer het ruimtenkomplex van pendâpâ, pringgitan en dalem; de pendâpâ is naar de buitenwereld gericht — zij het, dat ook haar hof eerst door enige poorten is te bereiken —, zij is open en representatief; de dalem is het eigenlijke centrum der woning in menselijke, doch vooral in magische zin, gesloten en bezonken; de pringgitan vormt hun verbinding. Achter en terzijde liggen dan de verdere woonvertrekken en nevenwoningen, de bijgebouwen enz., ook weer om hoven gegroepeerd. Nooit is de hoofdropzet geheel symmetrisch of in westerse zin monumentaal, doch wel immer harmonisch en boeiend; in de goede voorbeelden gaat een prachtig evenwicht in de aanleg samen met een rustige architectuur van vaak zeer goede verhoudingen en kostelijke detaillering. Is er dan ook nog een passende beplanting aanwezig, die de voor deze stijl zo essentiële verbinding met de natuur geeft, dan zijn deze poerâ's inderdaad treffende en zeer stemmingsvolle voorbeelden van de traditionele Javaanse bouwkunst, zooals die tot nog voor betrekkelijk kort werden gerealiseerd.

Dat nu een dergelijk kompleks voor museumsdoeleinden geschikt is, wordt wel daardoor het beste bewezen, dat voor Sâna Boedâja meerdere belangrijke elementen van de poerâ zijn overgenomen. En zelfs mag ik wel zeggen, dat de er-

varing met deze bouw en hare inrichting mij zeer versterkt heeft in de mening, dat een museum voor een bepaalde kultuur thuis behoort in een gebouw en een omgeving, die authentiek tot die kultuur behoren (zoals het hier te lande ook b. v. zo uitstekend aan 't Palembangse museum is verwezenlijkt).

Dat evenwel ten slotte de keus niet op zulk een pangeranswoning, doch op dit oude Europese huis is gevallen, is niet slechts te begrijpen, doch kan ook ik billijken. Het Oosterse geduld, dat nodig ware geweest om een goed en goedgelegen kompleks voor een beperkt bedrag te bemachtigen, schijnt zich ook een vereniging als het Java-Instituut niet te kunnen veroorloven; voorts zou de vereiste verbouwing wellicht te omvangrijk zijn geworden — want al die komplexen zijn zeer groot —, al had men daarvoor dan ook véél meer ruimte gekregen. Doch vooral heeft de situatie hier aan de Aloen-aloen, aan dit plein dat waarlijk het middelpunt der stad is — in kultureel, stedenbouwkundig en praktisch opzicht —, de doorslag gegeven; en dit was te eer geoorloofd, waar uitdrukkelijk een sociale en aktieve exploitatie van het Museum op de voorgrond stond, en een goede „stand” voor het slagen daarvan een zeer belangrijke voorwaarde is.

Daarmede stond men dan echter voor de vraag, in hoeverre van een pand als dit met geheel ander karakter, een verbouwing in Javaanse stijl, die dus uit museumsoverwegingen geboden leek, uit andere, meer algemene en dus hogere gezichtspunten geoorloofd was. Moest dat niet beschouwd worden als een misplaatste en onechte nabootsing? ja, bijna als een vervalsing? of zou het integendeel kunnen zijn een natuurlijke en verdere toepassing van nog levende bouwvormen?

Vragen, waarvan de beantwoording afhankelijk is van de mening over die

andere: of de inheemse, in het bijzonder de laat-Javaanse bouwkunst nog levenskracht genoeg heeft, om het uitgangspunt te vormen voor een verdere ontwikkeling; een vraag, die ik overigens reeds ter sprake heb gebracht in een voordracht op het eerste Cultuurcongres te Sâlâ, in 1918.

En ik moge dan niet slechts Uwe aandacht verzoeken voor die vraag, doch vooral voor het volmondige ja, dat ik daarop als architect, en met de sedert dien gewonnen ervaring antwoord.

Bij de argumentering van dit antwoord, die ik U thans schuldig ben, moet ik aanvangen met een konstatering in mineur: van de laat-Javaanse kunsten en kunstambachten, die in breder kring en in de eigen-inheemse wereld waardering gevonden hebben, is de bouwkunst wel de laatste geweest, en is zij tot nu welhaast de laagst-aangeslagene. Zij was de laatste: want terwijl reeds lang de wajang, de literatuur, de dans en de muziek, en verscheidene kunstambachten de aandacht trokken, was van een laat-Javaanse bouwkunst zelfs in het geheel geen sprake. En zij is nog een der laagst-aangeslagene: want na schoorvoetend, en zelfs lang niet algemeen, als zelfstandige kunstverschijning te zijn erkend, wordt zij nog maar weinig gewaardeerd en beoefend, zowel door de bouwers, die algemeen Westers zijn opgevoed, — als door zelfs de inheemse bouwheren, wier voorkeur, zodra zij modern zijn of willen zijn, nog meestal diezelfde kant uitgaat, — als tenslotte door de officiële instanties, die er weifelend tegenover staan.

Oorzaak voor deze beoordeling is voor een deel zeker de overschaduwning dezer kunst door de oudere Hindoe-Javaanse architectuur, die inderdaad véél monumentaler en belangrijker is, doch werkelijk tot een afgesloten vroegere periode

behoort, en als uitgangspunt ener nieuwe ontwikkeling, zoals ik in 1918 uitvoerig betoogde, onbruikbaar is. Doch oorzaak is ongetwijfeld óók, dat de laat-Javaanse bouwkunst geen grootse allure heeft, en in hoofdzaak met hout, niet met steen bouwt; al is de aanlegkunst dier periode toch wel beslist monumentaal. Doch hóófd-oorzaak is de — als immer — zeer nauwe relatie tussen de bouwkunst, als meest sociale kunstuiting, en de maatschappij; want daardoor zette zich de koloniale druk op de inheemse samenleving voor haar bouwkunst onmiddellijk om in een feitelijke 'onmogelijkheid tot behoorlijke ontplooiing. Terwijl de Javaanse geest zich dan ook kon blijven uiten in de, in materiële zin kleinere kunsten, vielen voor de bouwkunst allengs, en vooral sedert de laatste 50 jaren, de meer belangrijke opgaven weg; en die dan nog los kwamen, werden veelal op zijn Westers vervuld — men zie bv. vele Regentswoningen.

Zo moest die bouwkunst zich meer en meer terugtrekken op het armelijke gebied van de koloniale volkswoning, waarbij van een kunstvolle ontplooiing natuurlijk geen sprake kon zijn, al handhaaft zij zich daar dan ook als in een laatste, wel zeer sobere doch omvangrijke en betrekkelijk veilige schuilplaats. Doch daar — en dit is van groot belang — geeft zij dan ook nog positieve tekenen van leven; niet van uitbundige vitaliteit — maar wie mag dat van de sociaal meestgebonden kunst van een onderliggend volk verwachten? —, doch wel van de kracht tot stijlvolle verwerking van nieuwe impulsen, tot vervulling van nieuwe eisen. Wie enige aandacht heeft voor deze zijde van het volksleven, kan naast zeer vele gevallen van stijlloze verwestering, ook die verschijnselen ener onmiskenbare handhaving waarnemen: hoe bv. ijzer op geestige wijze voor nok- en hoekperversieringen wordt verwerkt (bv. in

Pekalongan en Banjoemas), — hoe soms ook andere importmaterialen aardig worden aangebracht, — hoe glasramen, jaloezieën, dakgoten en dergelijke moderne elementen goed in de voorgevels van stadskampoengwoningen worden toegepast (bv. in Semarang), — hoe zich uit aanvankelijk Westerse huisvormen een nieuw traditioneel type ontwikkelt, dat geleidelijk een eigen karakter aanneemt (bv. in de Preanger en Buitenzorg), — hoe, last not least, de kultureel-meedogenloze woningverbetering der pestbestrijding, die, waar zij passeert, de volkswoning van alle adel en schoonheid berooft alsof die geen waarde hadden, toch na jaren gevolgd wordt door uiterst schuchtere, doch niet ongeslaagde pogingen om een eigen karakter te herwinnen (in en om Magelang elders). En dit zijn slechts voorbeelden naar eigen beperkte waarneming — natuurlijk zijn zij dus aan te vullen.

Maar er is meer. Want de langzame bewustwording op dit gebied heeft ook in andere sferen dan die der zelfgebouwde volkswoning toch wel enige resultaten in de praktijk gehad. Laten wij de immer prachtige Technische Hogeschool te Bandoeng van Ir. Maclaine Pont (de eerste die op de waarde dezer bouwstijl opmerkzaam heeft gemaakt) terzijde, omdat daar belangrijke Javaanse motieven met vele andere Indonesische vermengd zijn, dan zijn er toch nog meerdere voorbeelden. Zo is in de volkswoningbouw door de Westerse lokale overheden een duidelijke ontwikkeling waarneembaar in de richting naar de inheemse bouwvorm toe, en dat zowel uit economische en praktische overwegingen, als om, met andere technische middelen, toch dezelfde sfeer (dus een typische bouwkunstige waarde!) na te streven. Zo is in Sâlâ de nieuwe monumentale ingang van de Aloen², van architect van Mierop, — het resultaat van een prijsvraag — zulk een succes geweest, dat dergelijke poorten ook aan enkele voorname ingangen der stad zijn opge-

richt, zij het zwakker van detaillering. Zo heeft men hier te Jogja poorten in de Kratonmuur, die voor het verkeer moesten vallen, door pylonen in Javaanse stijl vervangen; en, al zijn deze esthetisch niet onaanvechtbaar, dit neemt de goede bedoeling niet weg. Zo is aan verschillende nieuwe grotere en kleinere gebouwen en verbouwingen van allerlei aard de inheemse bouwtrant min of meer toegepast. En het jongste voorbeeld — op dit Museum na — is de goedgeslaagde uitbreiding van de Mesdjid Agoeng in Cheribon, verzorgd door de eindelijk op dit gebied opgetreden Oudheidkundige Dienst, welke restauratie in de inheemse wereld een goed onthaal vond, en dan ook wel zeer gunstig afsteekt bij zovele andere recente en oudere verbouwingen van moskeën.

Zo is dus inderdaad het ja, dat ik antwoordde op de vraag naar de ontwikkelingsmogelijkheid der laat-Javaanse bouwkunst, geheel gerechtvaardigd. Want enerzijds mag men hare huidige armoedigheid, die erkend moet worden, niet als bewijs van blijvend onvermogen aanvoeren: immers ontbrak het haar al te lang aan de materiële mogelijkheid tot ontplooiing. En anderzijds houdt zij zich staande in haar schuilhoek, de eigen volkswoningbouw, is zij krachtig genoeg nieuwe invloeden te javaniseren, blijkt zij nog immer zeer bruikbaar en aantrekkelijk ook voor grotere objecten van verschillende bestemming, en werkt zij bevruchtend op de niet-inheemse architectuur hier te lande.

En met dit antwoord is dan vanzelf ook komen vast te staan, dat in een geval als van deze verbouwing, er geen sprake is van de nabootsing van een vroegere historische stijl; dat er dus geen sprake is van de eklektische werkwijze, die zo veel kwaad heeft gedaan aan de Europese bouwkunst van de 19de eeuw. Hier gaat het om de verjonging en vernieuwing ener nog levende, doch terug-

gedrongen kunst; dat is, om ons ook hierbij aan Westerse voorbeelden te spiegelen, de werkwijze die bv. in de laatste decennien op de Zweedse architectuur een zo gunstige uitwerking heeft gehad.

Hieruit volgt nu voorts vanzelf, dat bij zulk werk nooit de eis kan worden gesteld van „historische juistheid” der bouwvormen. Want omdat men werkt met een nog levende stijl, omdat men beoogt zijn aanwending voor andere behoeften, met nieuwe materialen, onder gewijzigde omstandigheden, juist daarom mag de architect zich ook verjongde en afwijkende bouwvormen veroorloven, — mits, natuurlijk, blijvende in het imponderabele karakter van de stijl, en dus van die vrijheid slechts een gepast gebruik makende.

Het zal U, Vergadering, duidelijk zijn, dat in de voorgaande beschouwingen reeds een goed deel der generale verantwoording, die ik over deze verbouwing voor U wens af te leggen, is vervat.

Doch er blijft nog een algemeen punt over, waarin ik mij minder zeker gevoel, hoewel ten slotte toch verantwoord. En dat is de kwestie, of de taak om dit verjongingswerk aan de Javaanse bouwkunst te verrichten, niet eigenlijk in Javaanse handen behoorde te liggen, en of, nu dit niet het geval is, het gevaar van aberratie niet groot is. Inderdaad, Vergadering, ik kan niet anders zeggen dan dat de Westerse leiding bij een werk als dit niet nodig had behoren te zijn. Doch hier ziet men de vicieuze cirkel: het inheemse bouwwezen, door de koloniale omstandigheden in het nauw gebracht en verzwakt, heeft niet de kracht zich alléén op te richten. En dan moet het zwaarst wegen wat het zwaarst is: eerst is deze bouwkunst thans op de been te helpen, eerst is haar bruikbaarheid te bewijzen, — later, wanneer haar voortbestaan op hoger niveau verzekerd is, moge dan de strijd voor hare zuiverheid volgen.

Aan dit gebouw en onder de huidige omstandigheden is dan ook de algemene culturele strekking belangrijker dan de individuele kwaliteit.

Vergadering, nu ik U aldus enige algemene inzichten, die aan deze verbouwing ten grondslag hebben gelegen, heb uiteengezet, lijkt het mij toch wel nodig ook enkele ogenblikken Uw aandacht te vragen voor het gebouw zelf, — zowel om U te tonen waar en hoe die inzichten vooral zijn toegepast, als om misverstand te voorkomen op punten, waar zij voor dwingende andere omstandigheden moesten wijken.

Een typische daad van heemschut is dan allereerst geweest het herstel van de Aloen²-muur langs de voorzijde. De culturele vernieling, waaraan Jogja, dat vroeger buitengewoon mooi moet zijn geweest, — de prachtige Aloen²-Zuid is een der weinige intact gebleven gedeelten —, wellicht een eeuw lang is blootgesteld, die vernieling heeft ook de klassieke Aloen²-omwalling, speciaal aan deze noordzijde van het plein, niet gespaard; zo was zij ook langs dit erf vervangen door een ijzeren hek, hoewel de oude fundering nog aanwezig was. Bovendien heeft de muur hier een „bedolven voet”, doordat er een verhoogde afvoerleiding vóór is aangelegd; bij het herstel kon deze ontsiering echter niet ongedaan worden gemaakt. Wel is de vrijheid genomen de muur door de poort, waardoor U allen zijt binnengekomen, te onderbreken. Men mag hopen, dat dit partiële herstel der muur gevolgd moge worden door een meer volledige.

Verder herkent U dan in de pendâpâ, met de smalle even verhoogde pringgitan en de daarbij aansluitende dalem, het centrum van de Javaanse woning, zoals ik U dat daar straks beschreef; het is hier evenwel, door de beperkte terreingrootte, belangrijk kleiner dan bij een pange-

ranswoning, en heeft meer de afmeting van dat in het huis van een welgestelden middenstander. De pendâpâ-zelf, waarvan het houtwerk hopelijk later door snijwerk zal worden veredeld, zal daarbij bovenal dienen voor voorstellingen, bijeenkomsten en dg., en daardoor niet zozeer als expositieruimte kunnen worden benut; in verband met deze doelstelling is zij gemaakt in de vorm limasan, met acht hoofdstijlen (en niet in de voor woningen meer gebruikelijke vorm djâglâ, met vier hoofdstijlen). Doch behalve voor dit praktische gebruik, zijn deze ruimten bovenal bestemd om, als in een levensgroot model, een der belangrijkste motieven der Javaanse bouwkunst te tonen, en daarbij tevens, vooral in de dalem, de sfeer te scheppen, die voor het beseffen hunner betekenis, en als juiste omgeving der daar geëtaleerde, zo belangrijke voorwerpen, vereist is. Daar in de dalem is dan ook niet geschroomd om de praktische museumseis van ruime en gelijkmatige verlichting achter te stellen bij die van de stijlvolle ruimtestemming, welke een gedempt licht verlangt. Voor de zorg aan deze dalem besteed, zijn wij dan ook beloond door het prachtige, historisch waardevolle en vereerde bruidsbed, dat door Z. H. den Sultan voor de petanen ter beschikking is gesteld.

Zijn aan de vleugel met kantoor- en woonruimten naast pendâpâ en dalem, die ook in het aanzicht vanaf de Aloen² een grote rol speelt, eveneens zo veel mogelijk laat-Javaanse stijlvormen aangewend — bv. is, om de woning uitzicht te geven over de Aloen²-muur, een panggoeng (paviljoen met verdieping) toegepast —, zo kon in de achter de dalem liggende expositiezalen de bedoeling, het museum zo Javaans mogelijk te doen zijn niet meer reëel worden verwezenlijkt; daar moest slechts van het oude gebouw met zo min mogelijk kosten iets bruikbaar worden gemaakt,

Hierbij was het echter een grote han-

dicap, dat aan een der eerste eisen van een goede museumniewbouw niet kon worden voldaan: nl. dat deze geheel berekend wordt op de daarin onder te brengen kollektie. Dat kon daarom niet, wijl die kollektie er nog niet was; voor een groot deel is zij eerst tijdens de bouw bijeengegaard, en zij moest dus later in de toen reeds voorhanden ruimten worden ondergebracht; slechts de wajangkollektie maakt hierop in hoofdzaak een uitzondering.

Behalve dat dus de opstelling niet aan hoge eisen kan voldoen, omdat het gebouw er niet nauwkeurig op kon worden berekend, zal ook de grootte van het kompleks U tegenvallen. Oorspronkelijk heeft het nl. zeer bepaald in de bedoeling der Museumkommissie gelegen, om, geheel in aansluiting tot de moderne museumsopvattingen, te geraken tot een ruime, niet-oeeengedrongen etalering der voorwerpen; en wel omdat vooral voor de belangstellende leek — dus juist voor hem, voor wie het museum in de eerste plaats bestemd is — een aangename bezichtiging mogelijk zij en hij niet door een profusie verward worde. Doch het is niet te verwonderen, dat eenmaal met een kollektie beginnende, het ethnografisch zo enorm rijke Java en Bali reeds dadelijk veel en veel meer aan zeer interessants opleverden, dan in de hier beschikbare ruimte op die wijze is te etaleren. Zo is er eigenlijk reeds dadelijk een tekort aan ruimte, dat in het ene opzicht even verblijvend is, als bedenkelijk in 't andere.

Zowel nu in dit verband, als indachtig aan wat ik zo straks gezegd heb over de wenselijkheid van een authentiek-Javaanse museumbouw, en over de medewerking van kompetente Javaánse architecten aan zulk een bouw, wil ik dan deze verantwoording afronden met aan te halen, dat de meergenoemde Museumkommissie reeds in haar advies om tot

deze bouw te besluiten, opmerkte, dat hier slechts een „t i j d e l i j k e o p l o s s i n g” kon en mocht worden nagestreefd. „Noch aan de toekomstige ruimte-behoefte”, meende zij, „noch aan den eisch van een gebouw van geheel passend karakter kan hier worden voldaan. Al zal het museum zich hier wel in een eerste periode van tien à twintig jaar behoorlijk kunnen ontwikkelen, zo dient voor de definitieve vestiging het oog gevestigd te blijven op een geschikte oud-Javaansche behuizing”.

Ik moge U dus verzoeken bij Uw oordeel hiermede rekening te houden.

Alvorens, Vergadering, deze kleine lezing te beëindigen, zou ik, in verband met wat ik te voren heb uiteengezet, wel een wens willen uitspreken.

Ik merk daarbij op, dat het Java-Instituut in de jaren van zijn bestaan, zeker ook door de oorzaken die ik reeds heb genoemd, aan de laat-Javaanse architectuur betrekkelijk weinig aandacht heeft besteed; zelfs zijn kleine doch fraaie kollektie van foto's is tot nu niet tot zijn recht gekomen. Doch daar staat dan thans tegenover, dat de welbewuste toepassing dier stijl aan dit gebouw toch wel een sprekende kultuurdaad is.

Een daad, die hier te Jogja te meer betekenis heeft, waar verschillende bouwwerken in de laatste jaren opgericht van wege het hoogste Javaanse gezag te dezer plaatse, juist bepaald een Westers karakter dragen.

Doch de wens, die ik dan zou willen uitspreken, is nu deze: dat die daad van het Java-Instituut, die een openlijke erkenning door het meest bevoegde lichaam beduidt van de kulturele betekenis dezer Javaanse bouwstijl, nu ook verder krachtig moge doorwerken:

dat die daad daartoe in de eerste plaats weerklank moge vinden in de Vorstenlandse wereld, opdat men zich daar bewust worde, hoe ook de impulsen

tot vernieuwing en verrijking der Javaanse bouwkunst vooral van Sâlâ en Jogja kunnen uitgaan;

dat zij dan weerklank moge vinden bij de inheemse en andere bestuurderen ook in de Gouvernementslanden, en hen aanspore om de bouwopdrachten voor het volk, waarover vooral zij de zeggenschap hebben: de ambts- en volkswoningen, de moskeeverbouwingen, de regentschapskantoren, de pasars, de bale desa, de stedelijke wijkkantoren enz., om ook die alle dienstbaar te maken aan de werkelijke volks-kultuurbevordering;

dat zij niet minder weerklank moge vinden bij de leidende figuren uit de nationale beweging, waarvan het zo verblijdend is hier meerdere aanwezig te zien; opdat zij mogen beseffen hoe ook op dit gebied de wederopvatting van de band met de eigen kultuur en hare ontwikkeling, geen verarming en verstarung behoeft te betekenen, doch de zekerste weg is naar innerlijke versterking en ontplooiing;

dat zij ook weerklank moge vinden bij de middenstand en de grote massa, doordat die er, onbewust, een prikkel in voele om te blijven bij, of terug te keren tot de traditionele bouwwijzen, maar dan verstandig gemoderniseerd;

dat zij weerklank moge vinden bij de inheemse bouwers, opdat die zien dat zij ook zó iets aantrekkelijks kunnen maken, en daarbij hun volk béter dienen;

en dat die daad mede, en niet 't minst, weerklank moge vinden bij het technische onderwijs, van laag tot hoog; opdat de beschamende toestand een einde neme, dat de Inlandse afkomeling van de ambachtschool niets van de gewone kampoengbouw weet, de abituriënt der lagere technische scholen niets leert van de typische inheemse konstrukties, en de jonge Indische ingenieur volkomen vreemd staat tegenover de bouwstijlen van zijn eigen land.

Zo moge ook in déze richting het

museum van het Java-Instituut zijn taak vervullen.

Ik heb gezegd.—

Na den Heer Karsten voor zijn voordracht, die van wijder strekking en meer beteekenis dan een verantwoording over den bouw van het museum bleek te zijn, dank gezegd te hebben, verzocht de Voorzitter Z. H. den Sultan en de overige aanwezigen tot de bezichtiging van het museum over te gaan.

* *

DE BEKSAN-VOORSTELLING.

Eerste Beksan.

Golèk-dans. ¹⁾

Deze dans is nog zeer jong en een vondst van den laatsten Pangéran Mangkoeboemi van Jogjakarta. Men zag hem dan ook het eerst uitgevoerd worden in zijn Dalem. Oorspronkelijk gegeven als een soort toegift na een of andere groote uitvoering, is hij nu geworden een dans op zichzelf. M. a. w., werd hij vroeger beschouwd als een dans van het tweede plan, tegenwoordig vormt hij juist de clou van vele feestavonden.

De danswijze volgde in den beginne hetzij die van den welbekenden Klana-dans (maar door een vrouw uitgevoerd), hetzij die van de „tlèdèk” (de z. g. „djogèd-tlèdèkan”). Mettertijd heeft men die beide danswijzen door elkaar gemengd tot één: de Klana-tlèdèkan. Toen deze zijn intrede deed in den Kraton, zijn de ruwere kanten ervan nog wat verijnd geworden.

De Golèk-dans is dus een zuiver Jogjasche vrouwendans. De Kraton echter handhaaft nog streng de traditie van het doen uitvoeren van vrouwendansen door dansers in travestie, (de Bedaja-

1) Niet te verwarren met de Wajang-Golèk.

dansen te beschouwen als uitzondering). Zeer merkwaardig is, dat deze dans op het oogenblik stormenderhand Sala veroverd.

Er vallen in te onderscheiden 3 verschillende fasen:

1ste phase: Het opkomen van de dansers.

(Een der zangeressen zingt als inleiding de melodie (Bawa-sekar) Tjitramengeng, waarop de gamelan invalt met Ajak-Ajakan gérongan Kinanti-Pamoelarsih.)

2de phase: De eigenlijke dans. Maar vóór dat deze een aanvang neemt, zingt de „Kanda” (= verhalen) op de melodie Dandanggoela het volgende:

Karsa-dalem Kangdjeng Sri Boepati,
Keng Sinoewoen Hamengkoe Boewana,
Sénapati Ngalagané Doerrachman
Sajidinoeng,
Natagama Klifatoelahi, Ping hasta
Koemendoernja
In de Orde loehoeng Néderlansen
Léjo-nira,
Groot-Oppisir pan de Orde Nasao-
ning
Mèt silperen Stèr-rira.

Grootkris dèr Mèklenboereg linoewih
Sehis Orde pan Wèndise Kroon,
Grootkris pan Konenglekené Kam-
bodja, Groot-Opsir-noeng
Pan Orde pan de Kroon Sijemming,
Groot-Oppisir Ordenja
Pan Léjopol-loehoeng, Hèt Groot-
krèis pan de-nira
Swarte Stèr pan Béne toehoe aman-
tesi,
Myang Groot-Oppisir-rira
Pan de Orde pan Wasa masinggih
Ha pan Swéden saha ingkang Djén-
dral-

Majorring wadya-balané Djeng Ra-
dja-Poetri hanoeng,
Hangrenggani Joegyakartadi;
Karsa-dalem Djeng Soeltan mahya-
ken linoehoeng
Mring pra Bestuur pakempalan Java-
Insetituut
Mangké amoerwani bikak moesé-
joem-mira.

Nèng Ngajoegya sinoeng langen hadi
Beksa Golèk myang beksan prang-
ngira
Resi Tjiptaning mengsahé Kilata-
warna praboe,
Hapradondi hamoenah kang wil
Digtya poe Mamangmoerka,
Kalawan prangipoen Sang Praboe
Pratala Marjam
Mengsah Radèn Trihangga wanara
sekti.
Jata pambikak-ira.

Kang moeséjoem kapingsat kang hari
Rebo Wagé Nopèmber kang tjandra,
Tata tri ngambar tjiptané ingkang
rinenggèng kidoeng,
Hamoedrawa nrap silèngngarsi, go-
lèk rinenggèng warna,
Sinoembagan loehoeng, minoenni
kang bawaswara
Rarasnja roem rinambang paworring
gending
Brangtahasmarara kongas.

(Hierna zingt weer een zangeres vooraf de melodie (Bawa-sekar) Brangtahasmarara, waarop de gamelan invalt met Lambangsari.)

3de phase: Het weggaan van de dansers.

(Nu zingt één der zangers als inleiding de melodie (Bawaswara) Pronnasmara, waarop de gamelan invalt met Ajak-ajakan gérongan Doermarangsang).

Tweede Beksan.

Een fragment uit de lakon: „Mintaraga” (of Ardjoena verricht ascese): en wel de strijd tusschen Mintaraga en Vorst Kilatawana.

De Oppergod Batara Goeroe wil de kracht van den kluizenaar Mintaraga op de proef stellen. Om dit doel te bereiken neemt hij de gedaante aan van Vorst Kilatawana. Een prachtige gelegenheid tot een treffen doet zich voor: Hij bemerkt, dat Mintaraga juist in een strijd gewikkeld is met het zwijn Mamangmoerka. Dit is eigenlijk een raksasa, de afgezant van den reuzen-vorst Winatakwatja om Mintaraga's zegen te vragen voor het huwelijk van genoemden Vorst met de hemelnimf Dèwi Soepraba. Dit verzoek heeft Mintaraga geweigerd; vandaar het gevecht. De afgezant-raksasa is door Mintaraga's wondermacht veranderd in een zwijn.

1e scène: Mintaraga en het zwijn Mamangmoerka treden op.

Er ontstaat een gevecht, waarin Mintaraga door het zwijn wordt weggeslingerd.

Beiden af.

2e scène: Vorst Kilatawana treedt met pijl en boog in de hand op. Van verre bemerkt hij de twee strijden; hij verheft zich in het lucht-ruim, teneinde zich op een gunstig oogenblik in den strijd te mengen.

Af.

3e scène: Mintaraga valt neer.

(Tot hiertoe wordt gespeeld Srebegan.)

Hij herstelt zich van zijn val, en ordent zijn kleeding.

(Eén der zangers zingt de melodie:

Pangkoer, 2 strofen.)

Dan verschijnt Mamangmoerka weer (Srebegan); hij heeft Mintaraga gevolgd. Het gevecht begint opnieuw. Mintaraga schiet zijn magischkrachtigen pijl af op zijn tegenstander. Op hetzelfde oogenblik echter heeft ook Vorst Kilatawana een pijl op het zwijn afgeschoten. De twee pijlen treffen het dier doodelijk. Beide ksatria's loopen naar het dier toe, en betwisten elkaar de buit. Er ontstaat een gevecht. Maar eerst voeren beiden een strijddans uit.

(De gamelan speelt: Poespawarna, overgaand in Srebegan wanneer het gevecht begint.)

Vorst Kilatawana wordt verslagen. (Het weggaan der dansers wordt begeleid door Praboemanoekma.)

Derde Beksan.

Een fragment uit de pedalangan: „De dood van Vorst Pratala Marjam”.

Vorst Pratala Marjam heeft van zijn vader, den bekenden Vorst Rawana uit het Ramayana, de opdracht gekregen zich aan het hoofd te stellen van een leger om Vorst Ramawidjaja en diens broeder Laksmana te bestrijden en zoo mogelijk te dooden. Eén der apen-aanvoerders, Radèn Tryangga, een zoon van Hanoman, komt Pratala Marjam tegemoet en doodt hem.

(Gamelanwijs bij het opkomen en weggaan: Gèger Sekoeta.)

Gedurende den strijddans: Prabowibawa.

Tijdens het gevecht: Srebegan, overgaand in Gangsaran.)

Het BESTUUR van het JAVA-INSTITUUT,

door overstelpende belangstelling getroffen bij gelegenheid van de opening van het museum SĀNĀ-BOEDĀJĀ,
en voor deze belangstelling ten zeerste erkentelijk,

hetzij deze belangstelling zich uitte door persoonlijke tegenwoordigheid bij dan wel door afvaardiging van vertegenwoordigers naar de plechtigheid en feestelijkheden,

hetzij door telegrafische dan wel schriftelijke gelukwensen,
heeft deze erkentelijkheid slechts voor een klein gedeelte kunnen vertolken op den openingsochtend zelf,

en bevindt zich in de onmogelijkheid eenieder der belangstellenden persoonlijk den hem toekomenden dank te brengen.

Dus moge het hier samenvatten zijn dankbetuiging,

aan

Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië,

aan

den Vice-President en Leden van den Raad van Nederlandsch-Indië, de, bij de plechtig- en feestelijkheden aanwezige of vertegenwoordigde, Vorstenlandsche Zelfbestuurders,

Directeuren van Departementen van algemeen bestuur en Oud-directeuren, met name: de heeren A. Mühlenfeld en prof. Mr. J. J. Schrieke,

den huidige, en den onlangs afgetreden Algemeenen Secretaris,

Gouverneurs en overige tot het Europeesche Binnenlandsch Bestuur behorende autoriteiten en verdere leden van dat Binnenlandsch Bestuur,

Militaire autoriteiten en verdere officieren,

Leden van de rechterlijke macht en autoriteiten en ambtenaren behorende tot de onderscheiden civiele diensten,

Regenten der Gouvernementslanden op Java en Bali, en verdere leden van het Inheemsche Binnenlandsch Bestuur,

Rijks- en Hofgrooten der Javaansche Vorstenlanden,

Leden van den Volksraad,

Burgemeesters en verdere gemeentelijke of provinciale autoriteiten,

Vertegenwoordigers van handel, nijverheid en verkeer,

Bestuurders en vertegenwoordigers van bevriende wetenschappelijke of kunstminnende genootschappen en vereenigingen,

Aan de sprekers van de ochtendbijeenkomst,

Aan in Holland verblijvende en hier te lande gevestigde, danwel doortrekkende geleerden,

Aan heeren journalisten,

En aan alle overige bij de opening aanwezige dames en heeren.

Het Bestuur van Het Java-Instituut verzoekt hun allen de verzekering van de oprechte erkentelijkheid van Bestuur en Leden wel te willen aanvaarden.

TWEEDE BALISCHE DANSAVOND.

Teneinde ook aan het, al dan niet Inheemsche, publiek, voorzoover niet lid van het Java-Instituut zijnde, gelegenheid tot kennismaking met de Balische danskunst te geven, heeft op den avond ná de eigenlijke feestelijkheden ter viering van de opening van S a n a B o e d a j a, een tweede Balische dansuitvoering plaats gevonden, toegankelijk tegen matig entree.

Uitgevoerd werden:

I G o n g - g ě b y a r -dans. (Zie hiervóór, op blz. 201.)

II L è g o n g -dans. (De dans werd in dit geval geacht een fragment weer te geven uit het verhaal T j a l o n - a r a n g. De drie danseresjes zouden voorstellen: Tjondong, een vrouwelijke bediende; Maling Magoena, door Vorst Erlangga afgezonden om de heks Tjalon-arang, die een ziekte onder de bevolking verspreidde, te bestrijden; de Heks zelve. — De begeleiding werd opgegeven te bestaan uit de gamēlanstukken: 1 Bapang, 2 Doerga, 3 Pē-lajonan, 4 Bija kalang, 5 Toendjang.

III B a r i s -dans. (Dit dansspel stelde voor een fragment uit het verhaal der A s c e s e en verzoeking van A r d j o e n a. Er traden eerst op enkele bedienden; vervolgens Ardjoena zelf om na zijn groote begindans tapa te verrichten, de

verzoeking door twee hemelnymfen weerstaande. Daarna de in een everzwijn veranderde d.w.z. door een masker als zoodanig gekarakteriseerde, raksasa Momong Simoeke, en tenslotte Sjiwa in de gedaante van Kirataroe. Na zoo'n zelfde groote dans geraakte deze met Ardjoena in het bekende conflict over het door beider pijl gevelde dier. Bij het hieruit voortvloeiende gevecht bleef Ardjoena in de meerderheid. — De begeleiding bestond volgens opgave uit dezelfde stukken als bij den Baris-dans, hiervóór, op blz. 202.)

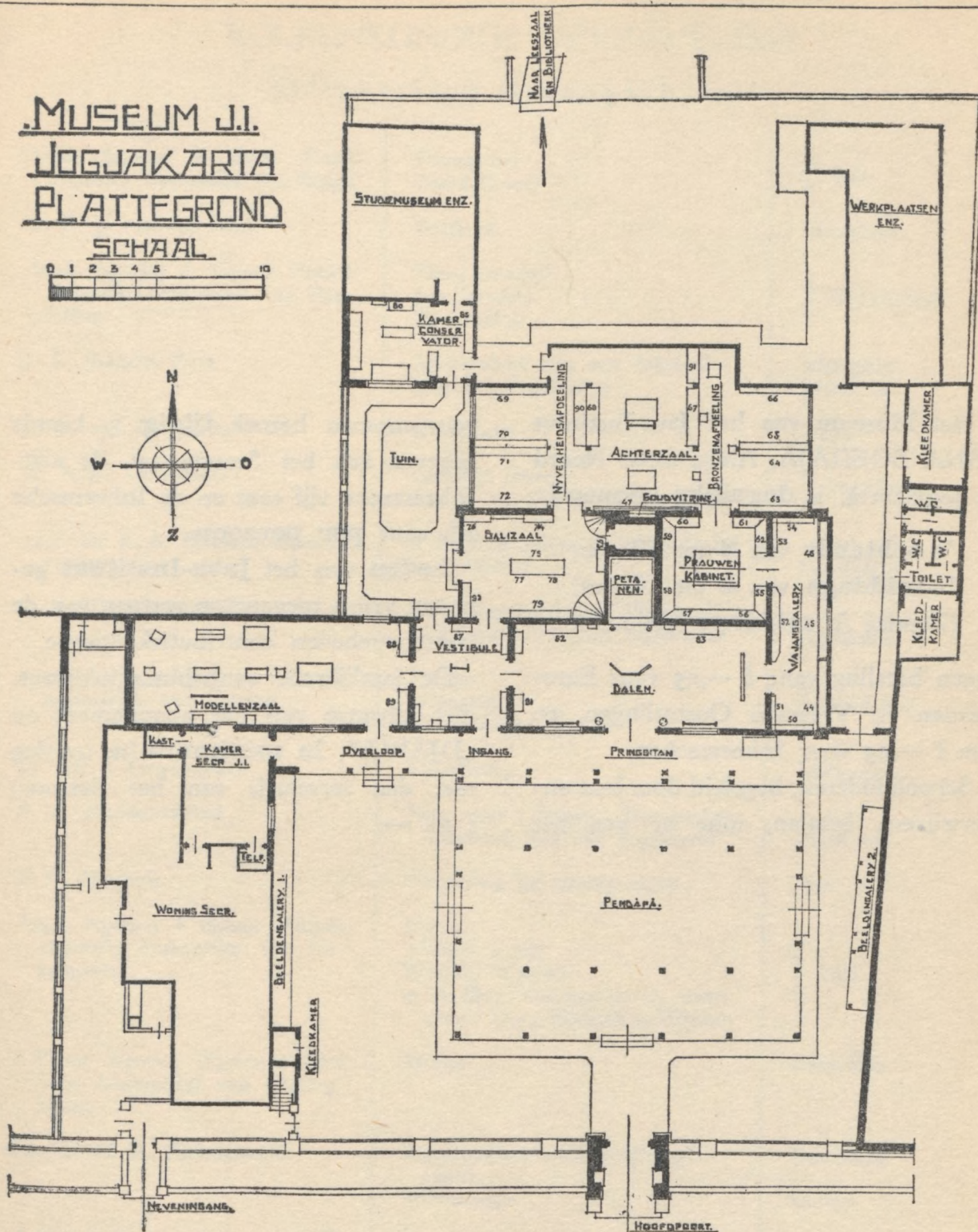
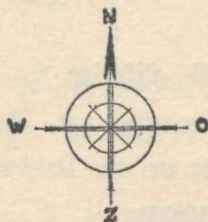
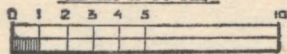
IV T o p è n g -dans. (Deze vertoonning stelde voor den strijd tusschen het Balische rijk G è l g e l en het Oost-Javaansche B l a m b a n g a n. Er traden op Dalem Batoe Renggong, de vorst van eerst genoemd rijk, met twee bedienden, en vervolgens de door hem ontboden patih Kyahi Goesti Oelaran, wien hij opdroeg naar Blambangan te gaan. Het tweede tooneel speelde in Blambangan, waar Vorst Dalem Djoeroe met twee bedienden de booze plannen van Gèlgèl besprak. Verschijnen van Goesti Oelaran. Strijd. Nederlaag van Dalem Djoeroe. — Begeleiding dezelfde stukken als hiervóór, op blz. 202, sub IV opgegeven.)

(Van de in het programma op blz. 10 opgesomde Balische dansspelen, heeft dus alleen de „Ardja”-vertooning, betreffende het verhaal „Pandji Poemirang” niet plaats gevonden.)

SĀNĀ BOEDĀJĀ

MUSEUM J.I. JOGJAKARTA PLATTEGROND

SCHAAL

De bezoeker van het museum vindt op bovenstaanden plattegrond de indeeling van het museum aangegeven.

Elke zaal heeft genummerde kasten, waarin of waarboven de tentoongestelde voorwerpen door nummers gekenmerkt zijn.

In elke zaal en bij elke kast vindt men een lijst, waarop naam en herkomst van de tentoongestelde voorwerpen zijn aangegeven. Het ligt in de bedoeling, gelijk voor de Oudhedenafdeeling reeds geschied is, ook voor de overige afdeelingen catalogi uit te geven.

Het Museum van het Java-Instituut
SANA BOEDAJA, Aloen-aloen Noord
te Jogjakarta, is **dagelijks geopend** :

's ochtends van **8** tot **12** uur,

's middags van **4** tot **6** uur,

(Zondag **'s middags** gesloten),

tegen betaling van: f —,25 voor Euro-
peanen en Vreemde Oosterlingen, en
van f —,05 voor Inheemschen.

Schoolkinderen, begeleid door hun on-
derwijzers, betalen, mits er van het

voorgenomen bezoek **tijdig** is kennis
gegeven aan het Secretariaat, de niet-
Inheemsche vijf cent en de Inheemsche
2½ cent **per persoon**.

Leden van het Java-Instituut ge-
nieten vrijen toegang op vertoon van de
laatstverschenen contributiekwitantie.

De jaarlijksche contributie bedraagt,
met inbegrip van het abonnement op
„DJAWA”, **in minimum** (na overleg
met den secretaris van het Bestuur)
f 10. —

GESCHENKEN VOOR DE OUDHEIDKUNDIGE EN VOLKENKUNDIGE VERZAMELING

(Alfabetisch Gerangschikt.)

Anak Agoeng I Dèwa Ktoet Ngoerah, bestuurder van Bangli	Draagstoel Beeld (hout)	} Bali
Ir. E. J. van der Beek	Batikrek	Oost-Java
Anak Agoeng I Goesti Poetoe Djlantik, bestuurder van Boe- lèlèng	Ploeg (model) Juk (model) Eg (model)	} Noord-Bali
J. S. Brandts Buys	Middenbalk van een dakstoel Koperen deurbeslag	Wânasâbâ Madoera
J. W. van Dapperen	2 Maskers	Tëgal
Ki Adjar Déwantârâ	Garoedâ (hout) Foto's van Bědâjâ en Sěrimpi	} Jogjakartâ
Prof. Dr. R. A. Hoesein Djajadi- ningrat	2 Kleerenkastjes, behoorende bij bruidsbed	Soerâkartâ
P. A. Djâjâkoesoemâ	2 Krissen van Sultan Haměngkoe Boewânâ VII van Jogjakartâ	Jogjakartâ
Anak Agoeng Ngoerah Agoeng, bestuurder van Gianjar	Portret Draagstoel 12 Beeldjes	} Zuid-Bali
W. M. v. Griethuyzen	Deurbeslag	Madoera
P. A. Hadikoesoemâ	Kris van Sultan Haměngkoe Boewânâ VII van Jogjakartâ	Jogjakartâ
J. A. Houbolt	Versiering uit zachte steen	Bali
Anak Agoeng I Goesti Bagoes Djlantik, bestuurder van Ka- rangasěm	Portret Weefsel (oud) Weefsel (nieuw) 4 Beelden van sâná-hout, waar- onder Siwa, Brahma en Wisnoe	} Bali
I Dèwa Agoeng Tjokorda Oka Geg, bestuurder van Kloeng- koeng	Masker	Zuid-Bali
Dr. G. H. R. Koenigswald	Praehistorica (obsidiaanmicroli- then) Tarawangsa	Bandoeng Garoet
Z. H. P. A. A. Mangkoenagârâ VII	Portret 6 Maskers	Oost-Java

Ir. J. L. Moens	Klompen (paar) Klamboehaken 5 Waaiers Waaiersteel Gedenkbord (1000ste sterfdag G. K. R. Bëndârâ) Gedenkkom Gedenkbord Sleutelplaat Haak met kâlâ-kop	} Madoera } Madoera } Djapârâ Madoera } } Jogjakartâ Oost-Java Jogjakartâ
Stedelijk Museum Soerabaja	Dogkar (model)	Soerâbâjâ
H. Overbeck	5 Bronzen oud-Jav. lampjes 1 Dakonspel	Oost-Java Madoera
Z. H. P. A. A. Pakoe Alam VII	Geschilderd portret Draagstoel van Pakoe Alam I Houten wand 2 Gedreven kommen Tabaksdoos met kalkdoos	Jogjakartâ Jogjakartâ Koetâ Gêdê Jogjakartâ
Prinses Pakoe Alam VII	Tjindê Hoofddeksel Sërimpi	Soerâkartâ
R. Parwâtâ	15 Pasmunten	
's Lands Plantentuin	Seinblok	Buitenzorg
Ki Pawirâhardjâ	Zilveren bak	Koetâ Gêdê
Mevr. A. J. Resink-Wilkens	40 Antieke olieglazen	Jogjakartâ
Dr. F. W. Royen	Rëbabstandaard	Jogjakartâ
Rijksbestuurder van Jogjakartâ	2 Beelden (Krësna en Ardjoenâ) 4 Consolen	Jogjakartâ Jogjakartâ
L. van Santen	Rijstschuur, woning en stal (model)	Buitenzorg
Ir. P. H. W. Sitsen	Lampstandaard Schrijftafelgarnituur	} Djapârâ
Ir. Soerachman	2 Beelden	Lombok
R. A. A. Soeriâ, regent van Pekalongan	6 Bronzen slagplaatjes IJzeren gewichtjes van een visch- net Bewerkte koperen doos	} Batang
Z. V. H. de Soesoehoenan van Soerâkartâ	Geschilderd portret	Soerâkartâ
Dokter Soetâma	Lampstandaard	Soerâbâjâ
J. J. Stigters	5 Geweren en sabels (oud model)	

Z. H. de Sultan van Jogjakartå

Geschilderd portret
Bruidsbed van Sultan Hamëng-
koe Boewânå I van Jogjakartå
Bruidspaar (beelden)
Symbolisch verbeeld jaartal (tjån-
dråsëngkålå) bij bruidsbed: 1691
(A. D. 1761). Idem opening
museum: 1866 (A. D. 1935)
2 Waterkruiken
2 Kwispedoors
2 Rijstpotten
Deurwachter Kalasan (copie)
12 Oude Javaansche en Euro-
peesche lampen

Jogjakartå

Tjokorda I Goesti Ngoerah Ktoet,
bestuurder van Tabanan

Weefsels

Zuid-Bali

Regentschapsraad van
Tasikmalaja

Een partij vlechtwerk (hoeden, tas-
schen, sigarenkokers, mandjes)
Een aantal weefsels, (gordijnen,
servetten, handdoeken, tafel-
kleeden enz.)

Tasikmalaja

P. A. Tédjåkoesoemå

2 Paarden voor Djatilan-voorstel-
lingen

Jogjakartå

R. A. A. Iskandar Tirtåkoesoemå,
regent van Karanganyar

Balken van sãnå-hout

Topografische Dienst

Kaart van Java en Sumatra

SCHENKERS VAN BOEKWERKEN.

Boekhandel G. C. T. van Dorp & Co.

Semarang

L. van Santen

R. Sosrådanoekoesoemå

Boekhandel Kolff-Buning, Jogjakartå

„Volkslectuur”

Departement van Onderwijs en Eeredienst

BRUIKLEEN

Mevrouw D. Citroen-Dencher

Zuilvoet (leeuw)
Kris
Boekwerken

Zuid-Bali
Soeråbåiå

Prof. Dr. R. M. Hoesein Djajadi-
ningrat

Krissenkast

Soeråkartå

Het Gouvernement van Neder-
landsch-Indië

13 Steenen beelden

{ Blitar
Jogjakartå
Magëlang
Ngandjoek
Toeloeng
Agoeng

Gouverneur van Jogjakarta	2 Compagnieskasten	Vorstenlanden
Handelsmuseum (Departement van Economische zaken)	Verschillende soorten en kwaliteiten benzoë, gambir, tapioca, suiker, katoen, damar, aetherische oliën, monsters rottan	{ (Onderscheiden streken)
	36 Diapositieven	
Houtvester van Goenoeng Kidoel	3 Bruggen (model)	Goenoeng Kidoel
	1 Brandtoren (model)	
	1 Huis van een loerah (model)	
S. Koperberg	Pëlangi	{ Tjërbon
	4 Tjindé	
	Dienstband	
	Buikband	
	Waaier	
	2 Lezenaars	
	2 Hoofddeksels	
	2 Hoofddeksels	
	Kom	
	Deurbeslag (2 stel)	
	2 Sprekelaars voor reukwater	
	Boekwerken	
Vereeniging Kriḍā Bèksā Wirāmā	Kleedingstukken en sieraden voor Sërimpi	Jogjakartā
Afd. Nijverheid, Departement van Economische Zaken	Een aantal voorbeelden van batikbewerking	Jogjakartā
Buitendienst en Batikproefstation der Afd. Nijverheid, Departement van Economische zaken	Koetsierschoeden	Buitenzorg
		{ Djatibarang
		{ Jogjakartā
		{ Klatèn
		{ Koedoes
		{ Pëmalang
		{ Wānāgiri
		{ Jogjakartā
		{ Soerākartā
	Batik toelisan	Koedoes
		{ Soerākartā
		{ Sragèn
		{ Bawéan
		{ Buitenzorg
		{ Rādjāpolah
		Tasikmalaja
		{ Këboemèn
		{ Padalarang
		{ Palimahan
		{ Plèrèd
		{ Tjiloear
		{ Wëliri
		{ Tanggëran
	Partij aardewerk enz. (pannen, tegels, trachiet, baksteen)	
	Partij hoeden voor de Java-markt	
	Partij pandan-hoeden voor export	
	Partij bamboehoeden voor export	

Buitendienst en Batikproefstation
der Afd. Nijverheid, Departement van Economische zaken

Partij mandjes en vazen (vlechtwerk)

Partij stukken geloid leder (van padden, leguanen, krokodillen, slangen)

Weefsels :

Tasikmalaja

(Onderscheiden streken)

{ Brëbës
Koedoes
Koetåardjå
Soeråkartå
Sragèn
Tidjoelang

Raden Ajoe Soemèri

3 Houten paneelvullingen
Wajang bèbër

{ Tëgal

Sultanaat van Jogjåkartå

Een groot aantal beelden, bronzen en koperen voorwerpen, gouden ringen, oorbellen enz.

Jogjåkartå en omstreken

